בעזהשי"ת

קונטרס

בית חוניו

❀

העתקת התורה ע"י תלמי המלך

והוא פרק נכבד מספר

תולדות עם ישראל

* * *

תיאור התקופות בתחילת ימי בית המקדש השני, כאשר מחמת המחלוקת באר"י נבנה "בית חוניו" בארץ מצרים, וסיפור העתקת התורה ע"י תלמי המלך, שלמדנו במס' מגילה, מעובד עפ"י מקורות דברי חכמינו ז"ל והמפרשים

❀ ❀ ❀

נערך ונסדר בסייעתא דשמיא

ע"י

שמואל שלמה טעללער

טבת תשע"ו לפ"ק

בע"ה

למע"כ ידידינו היקרים חברי חבורת "תורתך שעשועי" הע"י

אחדשה"ט בכבוד הראוי מול לומדי תורה והוגי' בקדושה.

כמו בעבר נעניתי למה שעוררו בני החבורה לסדר פרקים נבחרים השייכים לענינים שלמדנו בתקופה האחרונה.

הלימוד והזמן גרמא מה שלמדנו כעת במס' מגילה פ"א ענין העתקת התורה ע"י תלמי המלך, והדבר היה ביום ח' בטבת, וגם בסליחות לעשרה בטבת הזכרנו הצער והיגון שהיה לישראל ע"י מאורע זו. סדרנו ענין זה בהרחבה באיזה תקופה אירע מעשה זו, והמציאות איך נתקיימה הדבר והמצב אצל בני ישראל והבדיל האומה"ע באותה תקופה.

וכן בענין בית חוניו שלמדנו בדף י' ע"א, כאשר בספרי קדמונינו נמצא חילוקי דיעות באיזה חוניו המדובר, והאם נבנה ע"י בנו של שמעון הצדיק, או אם הוא רק בנה מזבח מצרים והמקדש נבנה בתקופה מאוחרת בזמן מלחמת החשמונאים עם היוונים. (מעשה דתלמי המלך והתקת התורה אירע בתקופה שביניהם בין בית חוניו ראשון לשני).

למודעי צריכנא שהדברים נסדרו במהירות, ולא שניתי שוב פרשתא דא כעת, כך אם המצא תמצא טעותים בסידור הדברים או במקורות נא להעמידינו על הטעות, כדי שנדע לתקנם על העתיד ואל ישכון באהלך עולה.

אקוה שיהיה לתועלת ולהנאה לידידינו היקרים, ויוסיף אומץ לכח התורה והקדושה.

שמואל שלמה טעללער

פרק מ"ג

בית חוניו

ג"א תפ"ח (3,488) - חוניו ושמעי בני שמעון

די מערכה איבער די כהונה גדולה

שמעון הצדיק משיירי כנסת הגדולה, דער אחרון פון די תקופת הנביאים, און "ערשטער פון די תנאים", איז נסתלק געווארן בשנת ג"א תפ"ח נאכדעם וואס ער האט פערציג יאר משמש געווען בכהונה גדולה, האט איבערגעלאזט צוויי זון, חוניו און שמעי.

(לתועלת הלומדים במס' מגילה וועלן מיר מאכן א קליינע חזרה אויף עטליכע וויכטיגע דאטומ'ס: ג"א שי"ט מלכות בבל, שכ"ז גלות יכני' מלך יהודה, של"ח חורבן בית ראשון, שפ"ט הריגת בלשאצר, כלות שבעים שנה למלכות בבל, שצ"ג אחשורוש, ת"ד-ת"ה מעשה נס פורים, ת"ח עזרא הסופר והתחלת בנין בית שני, תמ"ח סיום תקופת הנביאים ואנשי כנה"ג ותקופת שמעון הצדיק).

שמעון הצדיק האט פאר די פטירה געזעהן זיינע צוויי זון, און ער האט איינגעזעהן אז זיין צווייטער זון חוניו איז א גרעסערער חכם, און ער איז מער פאסיג אז ער זאל משמש זיין מיט די כהונה גדולה ווי זיין ברודער שמעי, וואס ער איז געווען עלטער, און טראצדעם וואס חוניו איז אויך נישט געווען דער גדול בתורה אזוי ווי זיין הייליגער טאטע, אבער מיט יראת חטא איז ער געווען גאר גרויס, און דעריבער האט שמעון הצדיק באשטימט פאר זיין פטירה "חוניו בני ישמש תחתי"

חוניו איז אבער געווען צו ערליך, און ער האט זייער שטארק חייש געווען אויפן כבוד פון זיין ברודער וואס איז געווען עלטער פון אים מיט צוויי און אהאלב יאר, און ער האט נישט געוואלט אוועק נעמען פון אים די כהונה וואס וואלט אים געקומען מדין בכורה, דעריבער האט חוניו גע'טענה'עט אז זיין עלטערער ברודער שמעי זאל נעמען די כהונה גדולה, און ער זאל ערפילן זיין טאטנ'ס ארט.

און אזוי איז טאקע אנגענומען געווארן אז שמעי בן שמעון הצדיק איז געווען זיין ממלא מקום אלס כהן גדול.

עס האט אבער נישט לאנג געדויערט ביז ווען חוניו האט חרטה געהאט אויף דעם וואס ער האט געטון, און ער האט אוועק געגעבן די כהונה גדולה, און ער האט מקנא געווען זיין ברודער שמעי, און ער האט געזוכט וואס ער קען טון אז ער זאל צוריק באקומען די כהונה גדולה פאר זיך, האט ער געטון פארשידענע פעולות און שפיצלעך גורם צו זיין אז זיין ברודער זאל גע'הרג'עט ווערן אזוי זאל ער קענען צוריקבאקומען די עבודה אין בית המקדש.

חוניו האט גוט געקענט זיין ברודער און ער האט געוואוסט אז ער הייבט נישט אן צו קענען די עבודה, און ער ווייסט בכלל נישט וואס דער כהן גדול דארף צו טון, דעריבער האט ער אים געוואלט אויסשפילן כדי אז די חכמים זאלן אים מסלק זיין פון די כהונה.

איז ער צוגעגאנגען צום ברודער און ער האט אים געזאגט "לאמיר דיך אויסלערנען דער סדר העבודה וואס א כהן וואס קומט אריין אין אמט דארף צו טון", ער האט אים אנגעטון א פרויענישע לעדערנע מלבוש, מיט א פרויענישע גארטל, און ער האט אים אזוי אוועקגעשטעלט נעבן מזבח באקליידעט מיט די בגדי נשים אנשטאט די בגדי כהונה.

דאן האט ער זיך געוואנדן צו די אנדערע כהנים און געצייגט אויף זיין ברודער שמעי "איר זעהט וואס דא טוט זיך, דער נייער כהן גדול האט זיך צוגעזאגט פאר זיין פרוי אז אינעם טאג וואס ער גייט אריינגיין און אנהייבן צו טון די עבודה אין בית המקדש גייט ער טון די עבודה מיט אירע מלבושים!"...

די כהנים וואס האבן דאס געהערט זענען געווארן זייער אויפגעקאכט, און זיי האבן געוואלט הרג'ענען שמעי פאר די שרעקליכע זינד וואס ער האט געטון, אזוי מזלזל זיין און אזוי נידריג אפשפעטן פון די כהונה גדולה.

ווי נאר שמעי האט זיך געכאפט וואס דא גייט פאר, אז זיין יונגערער ברודער האט אים דא אפגעטון א מיאוס שפיצל און אים צו נאר געלייגט לפני קהל עם ועדה, און איצט שטייט זיין לעבן אין א געפאר פון די כהנים וואס ווילן אים הרג'ענען, האט ער שנעל דערציילט פאר די כהנים אז ער האט ח"ו נישט געמיינט צו טון קיין שום שלעכטס און אוודאי האט ער נישט געהאט צוגעזאגט קיין שום נדר פאר זיין ווייב אויפן חשבון פון די כהונה גדולה, נאר דאס איז א בלויזער בלבול וואס זיין ברודער חוניו האט אויף אים אויסגעטראכט כדי ער זאל נאכדעם קענען איבערנעמען די כהונה גדולה.

ווען די כהנים האבן געהערט וואס דא גייט פאר, זענען זיי אויפגעשוידערט געווארן, עס האט זיי באנומען א שרעק און א טיפע טרייסל זעהנדיג אז צוליב די אינטערעסע פון אוועק נעמען די עבודה איז חוניו גרייט געווען צו מאכן א שפאס פון די עבודה און גורם זיין אז מען זאל הרג'ענען זיין עלטערער ברודער, און זיי האבן מחליט געווען אז מען דארף הרג'ענען חוניו.

ווען זיי האבן זיך געוואנדן צו זיין זייט, און חוניו האט געזעהן כי כלתה אליו הרעה מאת החכמים, האט ער געהויבן פיס און ער איז אנטלאפן פון דארט, די חכמים האבן באפוילן אז מען זאל אים נאכלויפן און מען זאל אים כאפן און ברענגען צום בית דין, און מען האט אים אנגעהויבן נאכצולויפן אין די גאסן, אזוי איז ער געלאפן גאר שנעל ביז ווען ער איז אנגעקומען צום בית המלך, און זיי זענען אריינגעלאפן נאך אים אויך אינעם קעניגליכן פאלאץ.

ווי דער קעניג האט געזעהן ווי שטארק יעדער לויפט אים נאך, און ווי יעדער שרייט אז ער איז א רוצח און ער איז מחויב מיתה האט אים דער קעניג גארנישט געקענט טון אים צו ראטעווען פון זייערע הענט.

ג"א תפ"ח (3,488) - מקדש חוניו אין מצרים

חוניו האט זיך ארויסגעדרייט און ער איז אנטלאפן קיין אלכסנדרי' של מצרים, און ער האט זיך דארט ערקלערט אלס כהן גדול, ער האט אויפגעבויעט א מזבח פארן אייבערשטנס נאמען, און די גוים וואס זיי האבן באגערט צו ברענגען קרבנות פאר השי"ת זענען געקומען צום מזבח וואס חוניו האט אויפגעבויט.

אין בית המקדש איז דאן געווארן דער כהן גדול אלעזר בן חוניו וועלכער איז געווען א ברודער מיט שמעון הצדיק פון איין טאטן, און ער האט אנגעהאלטן מיט די כהונה גדולה פאר לאנגע יארן.

חוניו איז געגאנגען צו די שטאט הליופאליס אין מצרים, און ער האט דארט אויפגעבויעט א ריזיגן בית המקדש, וואס איז גערופן געווארן בית חוניו, און ער האט דארט געטון די עבודה און עס זענען דארט געווען כהנים וואס האבן געדינט אין דעם בית המקדש.

(למען האמת איז נויטיג צוצוגעבן אז עס איז דא דערין א גרויסע מבוכה צי דער חוניו בן שמעון הצדיק האט טאקע אויפגעבויעט דעם בית חוניו, צי ער האט בלויז אויפגעבויעט א מזבח און דעם בית חוניו האט געבויט חוניו בן שמעון וואס איז געווען אין די צייטן פון תלמי פילומאטור, עס איז דא פלעצער פון רש"י און פי' המשניות להרמב"ם וואו עס איז משמע אז חוניו בן שמעון הצדיק האט געבויעט דעם בית חוניו, אבער אין מס' מנחות איז משמע אז א שפעטערדיגער חוניו האט אויפגעבויעט דעם בית חוניו. רש"י דא ביי אונז אין מס' מגילה ברענגט אז ער האט נאר אויפגעשטעלט א מזבח ווי מ'האט מקריב געווען קרבנות).

אט דאס איז געווען א געטליכע נבואה וואס ישעיה הנביא האט שוין פאראויס געזאגט מיט יארן פריער "ביום ההוא יהיה מזבח לה' בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה".

אלע יארן זייט די תקופה פון סנחריב מלך אשור זענען געווען אין מצרים א גרויסע צאל מענטשן מאמינים בה', ווייל נאך די מפלה פון סנחריב האט חזקי' המלך דארט אריינגעברענגט די אמונה אינעם אייבערשטן און די אלע מענטשן האבן אויף זיך מקבל געווען עול מלכות שמים, און זיי האבן דארט אין מצרים געהאט אויפגעבויעט במות און מען האט דארט מקריב געווען קרבנות פארן אייבערשטנס נאמען.

אין יענע צייט איז אין מצרים געווען פינף שטעט, אלכסנדריא של מצרים, נוף, וועלכע הייסט אויך מעמפיס, תחפנחס, עיר ההרס (וואס דאס איז די שטאט וואס ווערט אויף גערופן עיר שמש, אויף יוני'ש הלויאפאליס, וואס אין איר האט חוניו אויפגעבויעט דעם בית המקדש) מדברות שפת כנען (וואס דארט האבן געוואוינט די אידן וואס זענען געקומען פון ארץ כנען) און

פון די יארן פריער האט מען שוין דארט אויך מקריב געווען קרבנות פאר השי"ת איז יעצט געקומען חוניו בן שמעון הצדיק און ער האט אויפגעבויעט א נייעם מזבח פאר השי"ת.

אין דעם מקדש וואס חוניו האט אויפגעבויעט אין מצרים האט מען מקריב געווען קרבנות א משך פון 343 יאר, ביז ווען דאס הויז איז חרוב געווארן.

*

ג"א תר"י - בית חוניו השני

דער כהן גדול חוניו (השלישי) בן שמעון

מיר גייען אריבער צו א תקופה פון איבער 100 יאר שפעטער, א קורצע תקופה פאר די מלחמת החשמונאים און "נס חנוכה".

דער מצב ביי אידן איז שוין נישט בעסער געווארן, די מתיוונים וואס האבן זיך שוין געפירט ווי די גוים, ווי די יונים, זענען אלס געגאנגען נענטער צו די גוים, די עשירים צווישן זיי האבן געזוכט ווי מער זיי קענען זיך דערנענטערן מער צו די גוים, און זיי האבן זיך געוואלט מאכן הערשן אויפן גאנצן פאלק, זיי האבן ארויסגענומען זייער שווערד און האבן געזוכט ווי זיי קענען אונטערדרוקן און פייניגן די ערליכע אידן וואס האבן זיך געקלאמערט מיט מסירות נפש צו די הייליגע תורה, און בעיקר האבן זיי געצילט זייערע פיילן צו די ראשי העם, צו די חכמים וואס שטייען אין שפיץ פון כלל ישראל, וואוסענדיג אז אונטער זייערע פליגל טוט זיך כלל ישראל שיצן, און זייער ווארט טוט דוקטירן און פירן די אידן איבעראל אין יעדן שריט.

אסאך האט צוגעגעבן צו זייער כח דאס וואס דער ביליגער כהן גדול, שמעון בן חוניו איז געשטאנען צו זייער האנט, וואס דאס האט זיי געגעבן א כח אז אויך א מענטש וואס שטייט אין שפיץ פון אזא הויכע רוחניות'דיגע זאך, ווי דער וואס טוט די עבודה אין בית המקדש, און ער איז מקריב די קרבנות ער שטייט צו די האנט פון די מתיונים און די משנאי ה', וואס דאס האט גאר שטארק וויי געטון און געשטערט פאר די הייליגע חכמים, די סנהדרין, וואס האבן אזוי שווער געארבעט להעמיד הדת על תלה ולהחזיר העטרה ליושנה.

אבער דער שמעון בן חוניו איז נישט קיין לאנגע צייט געזעצן בגדלותו, ער האט נישט געטראגן דעם הייליגן פאסטן קיין לאנגע צייט, זיין גאנצע כהונה גדולה האט נישט לאנג אנגעהאלטן, נאך א 3-2 יארן איז ער געשטארבן און זיין זון חוניו השלישי (דער ערשטער חוניו איז געווען דער טאטע פון שמעון הצדיק, דער צווייטער איז געווען דער זון פון שמעון הצדיק, און ער איז געווען דער דריטער חוניו, וועלכער ווערט גערופן "חוניו בן שמעון").

אבער דער חוניו בן שמעון איז ווייט נישט געגאנגען אין זיין טאטנס פיס טריט, נאר ער איז געווען א גרויסער צדיק, ער איז געווען שטארק אינטערעסירט צוריק צו ברענגען דעם כבוד פון כלל ישראל צו איר שטאנד, און מחזיר זיין העטרה ליושנה, ער האט פיינט געהאט די אלע בעלי עבירה בתכלית השנאה, און ער איז געגאנגען אין די פיס טריט פון זיין זיידן שמעון הצדיק, צו טון

אלע פעולות וואס איז שייך, צוריק אויפצובויען דעם כלל ישראל, און איר נענטער ברענגען צום באשעפער און צום שמירת התורה והמצוות.

חוניו בן שמעון איז געווען זייער נאנט מיט די חכמי ישראל, און ער האט געהאט ארום זיך דעם פאלק, די אלע ערליכע אידן וואס האבן אים געשטיצט און מחזק געווען, און מיט די כוחות וואס ער האט געהאט איז ער געווען אנטשלאסן אנצוהייבן א מערכה מבער צו זיין די קוצים מכרם בית ישראל, אויסצורייסן די רשעים וואס האבן אנגעמאכט די שרעקליכע חורבנות צווישן די אידן, און צוריק ברענגען דעם כבוד פון די תורה הקדושה, פון ירושלים, און פונעם בית המקדש צו איר פריערדיגן שטאנד.

חוניו השלישי האט זיך קודם גענומען אראפצוקלאפן די רשעים, ער איז געגאנגען אן קיין פשרות און זיכער געמאכט אז אלע הייליגע פאסטנס זאלן זיין זויבער פון די רשעים, אז זיי זאלן נישט האבן קיין שום כח איבער די רוחנית'דיגע הייליגקייטן פון כלל ישראל, ער האט פארטריבן די בני טובי' פון זייערע פאסטנעס וואו זיי זענען געזעצן און דורכדעם געפייניגט די אידן, און ער האט זיי דערוויטערט פון זייער מאכט אז זיי זאלן מער נישט האבן די געלעגענהייט צו טשעפענען און צו פייניגן די ערליכע אידן מיטן כח פון באלעבאטעווען אויפן בית המקדש און די מקומות הקדושים.

אויך דער בית המקדש וואס איז אין יענע צייט געווען באזעצט מיט די מתיונים, וואס זענען דארט געווען די גאנצע בעלי בתים אין די צייטן פון שמעון בן חוניו, האט דער כהן גדול חוניו בן שמעון מעביר געווען און זיי פארשיקט פון בית המקדש, אלע גזברים, אמרכלים, און אלע ממונים פון בית המקדש וואס זענען נישט געווען אונטערגעבויגן צו די חכמי ישראל, און זיי האבן זיך נישט געפירט בדרך התורה והמצות האבן מער נישט געפונען קיין ארט איבער קיין מכובד'יגע שטעלעס, ווייל דער כהן האט זיי פון דארט פארטריבן מיט א שטארקע האנט און ער האט זיי פון איבעראל אויסגעראטן.

דארט אין בית המקדש איז געווען א "שומר הבית" איינער מיטן נאמען שמעון הימיני, וואס דער פארשוין איז געווען א גרויסער תקיף און א רשע און ער האט אפגעטון אסאך צרות פאר די ערליכע אידן אין ירושלים, זייענדיג אזא גרויסער מענטש און זיצענדיג אויף אזא הויכן אמט, האט ער געהאט די מעגליכקייט צו פארשאפן פיל עגמת נפש פאר די ערליכע אידן.

דער כהן גדול האט אים אויך פארשיקט און אוועקגענומען פון אים אלע מעגליכקייטן צו טון סיי וועלכע שלעכטס פאר אידן אין ירושלים.

אט די אלע פעולות פון דעם כהן גדול דער צדיק האט אריינגעבלאזן א רוח החיים אין די ערליכע אידן וואס זענען נעבעך געווען אזוי צובראכן און אונטערגעדריקט פון די צרות וואס זיי האבן זיך צוזאמענגעליטן שוין עטליכע צענדליג יאר זינט די רשעים זענען געקומען צו די מאכט, דורכן מלך מצרים און די כהנים גדולים האבן זיי אונטערגעשטיצט מיט אלע זייערע שלעכטע

מעשים. און זיי האבן זיך ווידער אנגעהויבן צו הייבן די קעפ און ווייטער מקיים זיין די מצות פונעם אייבערשטן מיט א רואיגקייט און א שלות הנפש אן דעם וואס מען זאל אויסשטיין צרות און רדיפות אויף טריט און שריט.

דער כח התורה האט זיך אין יענע טעג אויך אויסגעברייטערט צווישן די אידן, ווייל וויבאלד עס איז יעצט גוט געגאנגען פאר די ערליכע אידן האבן זיך אסאך מענטשן צוריק געזעצט בין כותלי בית המדרש און מען איז געקומען הערן און לערנען תורה פון מויל פון די חכמי ישראל, וואס האבן קיינמאל נישט צוגעשפארט זייערע בתי מדרשים און קיינמאל נישט אויפגעהערט צו לערנען תורה מיט אידישע קינדער אונטער סיי וועלכע אומשטענדן לויט ווי עס האט געלויטעט דער הייליגער באפעל פונעם נשיא ישראל "יהי ביתך בית וועד לחכמים".

חוניו האט געפירט דעם כלל ישראל ביד רמה, ער האט אומגעקערט דעם כבוד פון בית המקדש און דעם כבוד פון כלל ישראל, און ווי מער ער האט געטון מוסיף צו זיין דעם כבוד פון כלל ישראל, און ווי מער אידישע קינדער האבן פארשטארקט זייער כח אין די רייען פון די ערליכע אידן די שומרי התורה והמצוות, אזוי איז אויך געשטיגן זייער נאמען און זייער גרויסקייט אין די אויגן פון – להבדיל – די אומות העולם, וואס האבן אנגעהויבן צו שעצן די אידן, און זיי מכבד זיין, רעכענדיג זיי פאר א העכערע גייסטיג פאלק וואס שטייען פיל העכער פון אלע אנדערע פעלקער, אזוי ווי עס איז געווען מיט יארן פריער ווען עס איז געווען כלל ישראל בתפארתה.

אין יענע יארן איז שטארק אויפגעהויבן געווארן דער כבוד פונעם בית המקדש, אנשטאט די לייכטזיניגע פארשוינען, זענען נתמנה געווארן אין בית המקדש נאר גאר ערענסטע ערליכע אידן וואס האבן עוסק געווען בנאמנות און מיט א ערנסטקייט אין די עבודה, און דער כבוד בית ה' איז געווען זייער הויך.

דאן האבן ווידער די גוי'אישע קעניגן אנגעהויבן צו שיקן מתנות פארן בית המקדש, זיי האבן געשיקט געלט און שיינע מתנות כדי די כהנים זאלן מקריב זיין זייערע קרבנות פארן אייבערשטן און דאן מתפלל זיין פאר זייער הצלחה אין בית המקדש, דאס איז געווען א זאך אויף וואס די גוי'אישע קעניגן האבן שטארק ארויסגעקוקט און זיי האבן געגלייבט אז דאס איז דער וועג אז זיי זאלן מצליח זיין.

אויך סילוואקוס מלך אסיא הגדול, האט געשיקט גאר א רייכע מתנה פארן בית המקדש פון א גרויסע צאל טייערע קרבנות וואס ער האט געוואלט אז מען זאל מקריב זיין פאר זיינעט וועגן.

אין ספר "חשמונאים" ווערט דערציילט איבער א קעניג פון א ווייטע מדינה, דער קעניג אבייאוס מלך לקדימון, א מדינה אינם ווייטן יון, האט געשיקט ספעציעלע שליחים מיט א בריוו צום כהן גדול חוניו וואו ער שרייבט צווישן אנדערע "שלום! איך בין אייך מציע אז איר זאלט שיקן צו מיר אייערע שליחים, וואס זאלן מיר זאגן אלע אייערע געברויכן און וואס איר נויטיגט זיך און איך וועל אייך געבן... איך וויל אייך העלפן ווייל מיר זענען ברודער, מיר זענען אויך איניקלעך פון

אברהם אבינו... מיר וועלן באטראכטן אייערס ווי אונזער און מיר וועלן אייך אויך מיטטיילן מיט אונזערס...

ווען דער כהן גדול חוניו האט ערהאלטן דעם הארציגן בריוו פונעם מלך לקדימון האט ער זיך זייער שטארק דערפרייט צו דעם בריוו, און ער האט דאס פון אים איבערגענומען, און ער האט אויסגעדריקט זיין צופרידענהייט און גרייטקייט צו כורת ברית זיין מיט דעם קעניג לקדימון.

די כהנים אין די לויים פלעגן דערמאנען לטובה די שטאט פונעם קעניג יעדן שבת ויו"ט ווען מ'האט מקריב געווען די קרבנות אין ביהמ"ק, אז זיי זאלן לעבן און פרידן און מצליח זיין אין זייערע וועגן.

אויך הורקנוס בן יוסף וועלכער איז אין יענע יארן געזעסן אין זיינע טייערע פאלאצן אין די שטאט וואס ער האט זיך געבויט מעבר הירדן און ער איז דארט געווען גאר רייך, האט ער נישט געטראפן קיין מער פארזיכערט פלאץ וואו צו האלטן זיינע טייערע אוצרות מיט געלט, האט ער דאס געגעבן אינעם אוצר פונעם בית המקדש און דאס געהאלטן ביים כהן גדול חוניו, ווייל דארט האט ער דאס געשפירט דאס מערסטע פארזיכערט.

א גייסט פון רואיגקייט, פרישקייט, און פון עול מלכות שמים האט אין יענע טעג געהערשט בערי יהודה ובחוצות ירושלים.

כלל ישראל האט זיך געשפירט ווי זיי זענען באפרייט געווארן פונעם עול פון די נידריגע רשעים.

והרשעים כים נגרש – שמעון הימיני

דוד המלך זאגט שוין אין תהלים "והרשעים כים נגרש השקט לא יכלו", ווי פארשטענדליך, די רשעים, די בני טובי', די וואס האבן זיך אויסגעדרייט מיטן רוקן צום דרך אבותינו ורבותינו הקדושים און האבן באשלאסן ליבערשט נאכצוגיין די וועגן פון די יונים, און זיי האבן זיך שוין געהאט ערווארבן שיינע שטעלעס און פאסטענעס אין די ערי יהודה פון וואנעט זיי האבן געשארט אוצרות מיט געלט און כבוד, זיי זענען נישט גרייט געווען מוותר צו זיין דערויף, און זיי זענען נישט גרייט געווען נאכצולאזן פאר דעם ערליכן כהן גדול, וועלכער האט באוויזן בכוחו הגדול צוריק צו דרייען דאס רעדל, און נאכדעם וואס זיי האבן שוין מצליח געווען צו פאראורזאכן א חורבן נורא ביי כלל ישראל, און צו מסית ומדיח זיין א באדייטענדע טייל פון כלל ישראל אנטקעגן די תורה הקדושה און די חכמי ישראל, איז דער כהן גדול מחזיר העטרה ליושנה, האט זיך אנטוויקעלט א פייערדיגע שנאה צווישן די צוויי צדדים.

אין שפיץ פון די חברה, אין די פירערשאפט פון די רשעים איז געשטאנען שמעון הימיני,וועלכער האט געהאט עטליכע מאכטפולע שטעלעס ביז היינט, און ער איז פארווארפן געווארן דערפון דורכן כהן גדול, דער שמעון איז געווען ממונה אויפן "אנגרמוס" שטעלע, וואס דאס איז געווען גאר א חשוב'ע און טייערע שטעלע, וואס ער האט באשטימט אלע פרייזן און אלע

שאצן פון אלע זאכן אין ירושלים, אין דעם "אנגרמוס" האט זיך געוואנדן דער גאנצער מקח וממכר, און זיין ווארט איז געווען זייער שטארק און דאס האט געהאט א מורא'דיגע ווירקונג אויף די ביזנעס אין די שוקי ירושלים.

דער שמעון הימיני האט בשום אופן נישט געקענט מוחל זיין פארן כהן גדול אויף דעם וואס ער האט אים געטון, און ער האט אין זיין הארץ געשוואוירן נקמה צו נעמען אינעם כהן גדול.

שמעון הימיני איז קיין גרויסער ירא שמים נישט געווען, דעריבער ווען ער איז געווען אזוי צובראכן און אנגעווייטאגט האט ער זיך בכלל נהישט געמאכט קיין חשבון און קיין גרעניצן ביז וואנעט ער קען זיך ערלויבן צו גיין מיט זיינע שריט פון נקמה, ער האט נישט געהאט קיין שום געוויסן ביסן ווען ער האט געהאלטןביים טון דאס ארגסטע, דעריבער האט ער זיך ערלויבט צו באגיין דאס געמיינסטע און דאס ארגסטע, אלעס כדי צו קענען טשעפענען און פייניגן דע פונעם כהן גדול חוניו בן שמעון.

אין יענע צייטן האבן זיך די רומיים שטארק פארשפרייט איבער די וועלט, און זיי האבן געהאט אונטער זייער השפעה א היבשע צאל לענדער, זיי האבן איינגענומען קאלאראבי' און מסינא, זיי האבן געהאט א מלחמה מיט די בני אשכנז און די רומיים האבן מנצח געווען, און מיט די יארן האבן די רומיים אויך איינגענומען ארץ מוקדון און יון (ג"א תר"ט - 3,609), און נאך מערערע מדינות.

ג"א תקצ"ג (3,593) – סיליוואקוס המלך

צווישן די וואס האבן געליטן ערענסטע קלעפ פון די רומיים איז געווען דער קעניג אנטיכוס וועמען די רומיים האבן באפאלן אין א שווערע מלחמה און זיי האבן אים שטארק בארויבט, און זיי האבן צוריק אוועקגענומען פון אים אלע מדינות וואס האבן אמאל באלאנגט פאר די רומיים, און אנטיכוס האט דאס אוועקגענומען, און די אלע מדינות האבן יעצט געדארפט באצאלן שווערע קנסות און פארגיטונגגס פאר די יוונים.

ביי די מלחמה איז אויך גע'הרג'עט געווארן דער קעניג אנטיכוס הגדול, און זיין טראן איז ערפולט געווארן דורך זיין זון דער קעניג סיליוואקוס.

ווען דער קעניג סליוויאקוס סוטיר איז ארויף אויפן טראן איז זיין מדינה נישט געווען אינעם בעסטן צושטאנד, שטייענדיג נאך די מלחמה מיט די רומיים, און זייענדיג געצווינגען זיי צו צאלן ריזיגע געלטער אין שטייערן, איז דער מצב אין די מדינה געווען זייער אומגינסטיג, און ער האט זיך זייער שווער געקענט ספראווען אנצוגיין מיט די פירערשאפט, און אז די מדינה זאל קענען ווייטער עקסזיסטירן.

נאך לאנגע יארן האט ער געהאט אויסצושטיין צרות פון די נאכאנאנדע מלחמות וואס מען האט געפירט קעגן אים און זיין מלוכה, און זיין מצב איז נישט געווען דער בעסטער, ווערענדיג געפלאגט פון די פעלקער וואס האבן אים באדראעט און פון אים אויסגעצאפט דאס בלוט.

דער נידריגער פארברעכער שמעון הימיני, וועלכער האט געוואוסט דעם שווערן מצב וואס טוט זיך ביים קעניג, האט באשלאסן אויסצונוצן דעם קעניגס פראבלעם אז ער זאל זיך יעצט קענען נוקם זיין אינעם כהן גדול, און צוריק כאפן די מאכט פאר זיך און פאר זיינע חברים.

ג"א תקצ"ג (3,593) - די שרעקליכע נקמה פון שמעון הימיני

די ערשטע זאך האט שמעון באשלאסן אז ער זאל גיין פאנגען דאס הארץ פונעם קעניג, ער האט אים געוואלט משחד זיין אז דער קעניג זאל אים געטרויען, איז ער געגאנגען און געזאגט פארן קעניג אז אין בית המקדש געפונט זיך אומגעהויערע געוואלדיגע אוצרות מיט געלט וואס אידן האבן דארטן אנגעזאמלט, און אז דער קעניג וועט לייגן די האנט דערויף דאן איז ער באפרייט פון אלע זיינע צרות און זיינע פראבלעמען.

שמעון הימיני האט אבער אויך געוואוסט אז דער קעניג איז זייער סענסיטיוו צום בית המקדש, ער האט געוואוסט אז ער שיקט שטענדיג מקריב זיין קרבנות צום בית המקדש, און ער האט געוואוסט אז אפילו דער מצב פונעם קעניג איז געדריקט וועט ער זיך נאך נישט טרויען צו גיין פשוט בארויבעווען דעם בית המקדש און אירע אוצרות, האט ער באשלאסן צו גיין פון אן אונטער טירל.

ער איז געגאנגען צום פארטרעטער פון קעניג אין ארם און אין צור, א גרויסער שר מיטן נאמען אפולוניואס בן תרשי, און ער האט אים געזאגט "אין בית המקדש אין ירושלים זענען דא גאלד און זילבער און טייערע שטיינער וואס זייער צאל קען מען ניטאמאל שאצן, און ער איז דא איבער געגנוג אז מען זאל פון דעם קענען קויפן קרבנות פארן בית המקדש, דעריבער פארוואס זאל דער קעניג נישט נעמען דאס געלט וואס איז סיי ווי איבריג און דערמיט ראטעווען דאס עקזיסטענץ פון זיין מלוכה?!".

דער רשע שמעון האט גאר אסאך איבערגעטריבן מיט גוזמאות און שקרים,ווייל דער אמת איז געווען אז אין בית המקדש האט זיך דעמאלטס בכלל נישט געפונען אזא גרויסער איבערפלוס מיט געלט, עס זענען דאן דארט בלויז געווען די מתנות וואס עס האבן אמאל מנדב געווען די קעניגן פון מדי ופרס און נאך אנדערע קעניגן וואס איז געווען באשטימט פאר בדק הבית, און פון דעם האט מען געשפייזט די משפחות אלמנות מיט יתומים, און אויך דער גרויסער אוצר מיט געלט וואס איז דארט געלעגן אלס פקדון פון הורקנוס בן טובי', און שמעון האט מפריז געווען גאר שטארק כדי אויפצורייצן דעם קעניג אז ער זאל באגיין דעם שרעקליכן אומדערהערטן שריט.

דער שר אפולוניאוס האט געהערט די ווערטער פון שמעון, און זייענדיג באוואוסטזיניג צום שווערן מצב המדינה איז אים דאס גוט אריין אין די אויערן, און ער איז אריין צום קעניג אינאיינעם

מיט א גרופע פון די נידריגע בני טובי' און זיינערע נאכשלעפער, און ער האט געזאגט פארן קעניג די אלע ווערטער, איבער די איבערגעטריבענע מאס אוצרות וואס געפונען זיך אינעם בית המקדש, אויף אזא מאס אז עס איז ממש נישטא וואס צו טון בכלל מיט דאס געלט, און דאס קען שטארק ארויסהעלפן דעם קעניג, און די דעלעגאציע פון די רשעים האבן באשטעטיגט אז דאס אלעס איז אמת און ווער, און זיי האבן געשטיצט די ווערטער פונעם שר אז פאר די טובה פונעם קעניג זאל ער לייגן א האנט אויף די אוצרות.

טראצדעם וואס סילוואקוס איז נישט געווען קיין שונא ישראל זענען אים די ווערטער אריין אין די אויערן, און ער האט דאס אנגענומען, און ער האט באשלאסן טאקע אויסצופאלגן די עצה און פרובירן צו שולח יד זיין אין די אוצרות פונעם בית המקדש.

ער האט באלד געשיקט א באפל צום שר וואס ער האט געהאט געשטעלט איבער ירושלים וואס זיין נאמען איז געווען הוליודורוס, און ער האט אים געהייסן אז ער זאל גיין אפנעמען דעם ריזיגן אוצר וואס געפונט זיך אינעם בית המקדש, און ער זאל דאס אריבערברענגען צום קעניג.

הוליודורוס האט געדארפט אויספאלגן דעם באפעל פונעם קעניג ער האט באלד גענומען א מחנה סאלדאטן און איז אריבערגעאנגען צום בית המקדש, און ער האט געלאזט רופן דעם כהן גדול און אים איינגעמאלדן אז ער קומט דא בשליחות פונעם קעניג אפצונעמען דעם אוצר פונעם בית המדרש, וואס דער קעניג ברויך האבן פאר זיינע צוועקן, און ער האט געהייסן זיינע סאלדאטן זאלן באוואכן דעם גאנצן ארום אז מען זאל גארנישט קענען ארויסטראגן און באהאלטן פון אים ביז מארגן.

ווען די שמועה איז ארויסגעגאנגען איבער די גאסן פון ירושלים איז געווארן א טומל און א מהומה, א פחד און א שרעק האט אלעמען באנומען, און די שטאט איז באלד פארוואנדלט געווארן אין א אומעט און א טרויער. אידישע קינדער האבן אויסגעבראכן אין מורא'דיגע געוויינען און בכיות נוראות האבן זיך געהערט עד לב השמים, ווייל דאס איז איצט געווען דאס ערשטע מאל אין די היסטאריע פונעם בית המקדש וואס א פרעמדער גוי'אישער קעניג זאל אזוי קאלט-בלוטיג וועלן לייגן א האנט אויפן אוצר פונעם בית המדרש, נאכדערצו איצט ווען די אידן האבן זיך שוין געשפירט רואיגער און זיכערער, האבנדיג די אויבערהאנט אויפן בית המקדש, זאל דער קעניג סיליוואקוס, דער וואס פלעגט אזוי שיין מכבד זיין דעם ביהמ"ק, זאל דייקא ער זיין דער ערשטער וואס זאל זיך טרויען דאס צו טון, שולח יד זיין אין די פארמעגנס פון בית המקדש.

די כהנים פונעם בית המקדש האבן באלד פאררופן דעם מארגענדיגן טאג אלס א יום תענית ותפילה, און עס זענען זיך צנויפגעקומען אלע ערליכע אידן, יונג און אלט, זקנים עם נערים, אנשים נשים וטף, און זיי האבן געוויינט און געשריגן צום אייבערשטן אז ער זאל רחמנות האבן אויף זיי און נישט לאזן די גוי'אישע הענט בארירן דעם אוצר פון בית המקדש.

די אידן האבן אלע געלייגט אש אויפן קאפ, און זיי האבן אפילו פאר זייערע פיצלעך קינדער האבן זיי נישט געגעבן צו טרינקען קיין מילך, און זיי האבן זיך געפייניגט זייער זעהל מיט גרויס געוויין און געבעט.

גאר שרעקליך איז געווען צו זעהן דאס פארכטליכע אויסזעהן פונעם הייליגן כהן גדול חוניו, וועלכער דארס פאלק האט אים געזעהן צובראכן אויף שברי שברים, ער איז געגאנגען אנגעטון מיט א זאק, זיינע לענדן זענען געווען צוריסן, און ער האט זיך געוואלגערט אין אש, ער מיט אלע ערליכע כהנים וואס זענען געגאנגען מיט אים.

די מראה איז געווען מורא'דיג, עס שטייען טויזענטער ערליכע אידן אין ירושלים, זיי וויינען און שרייען און זענען מתפלל צו הקב"ה, אין שפיץ פון א ריי צדיקים וקדושי עליון, דער כהן גדול מיט די כהנים, און די אנדערע חכמי ישראל, אז השי"ת זאל רחמנות האבן אויף זיין הייליג פאלק, און נישט ערלויבן אז דער גוי'אישער קעניג זאל האבן די מעגליכקייט צוצורירן צום פינטל פון כלל ישראל, דער הייליגער בית המקדש.

השי"ת האט רחמנות געהאט אויף זיין הייליגע שטאט ירושלים, ער האט רחמנות געהאט אויף זיינע געברייע דינער, אויף זיינע צדיקים וקדושים וואס האבן זיך געהאלטן צו די תורה הקדושה מיט מסירות נפש, ער האט רחמנות געהאט אויף זיין הייליג הויז אז זי זאל נישט פארשוועכט ווערן דורך רשעים, דורך גוים, און ער האט געהאלפן די אידן בעת צרתם.

כי לא יטוש ה' את עמו

דער שר הוליאודורוס מיט זיין גאנצע פמליא זענען אנגעקומען צום בית המקדש, ווי עס געווען זייער פלאן, דער שר אליין איז קודם אריינגעגאנגען און אונטער אים זענען געגאנגען זיינע חיילים, און זיי האבן זיך שוין געגרייט צו אויספאלגן דעם באפעל פונעם קעניג און זיך נעמען איבער די אוצרות פונעם בית המקדש.

פלוצלונג האבן זיי אנגעהויבן צו הערן א גרויסן רעש, דער רעש איז געווארן אלס גרעסער און גרעסער און די שרים וואס זענען מיטגעקומען מיט הוליאודורוס זענען דערציטערט געווארן פון דעם מורא'דיגן פחד וואס דער רעש האט אנגעווארפן אויף זיי.

פון גרויס שרעק האבן זיי געהויבן פיס און זיי האבן אפגעטראגן פון ארט איבערלאזענדיג זייער הער אינגאנצן אליין אין בית המקדש.

פלוצלונג זעהט הולידורוס א שרעקליכע מראה פאר די אויגן. ער זעהט ווי א מענטש מיט א שרעקליכן אויסזעהן, א מורא'דיגע צורה וואסווארפט אן א פחד און א שרעק קומט צו רייטן אויף א פערד, דער פערד קומט צו גיין אין שנעלן גאלאפ גלייך קעגן אים און דערלאנג אים א מעכטיגן שטויס, און ער פאלט אים אויף דער ערד, און דער פערד צוטרעט אים מיט זיינע פיס, מיט דעם מענטש זענען מיטגעקומען א צאל יונגען וואס האבן זיך גענומען אריינצושמייסן אין אים אן קיין

רחמנות, מכות רצח, ביז ווען ער איז פאראליזירט געווארן פון שרעק און פון די שרעקליכע מכות וואס ער האט געכאפט, און ער איז דארט געבליבן שוועבענדיג צווישן לעבן און טויט.

ווען די יונגע כהנים האבן געזעהן וואס דא טוט זיך, האבן זיי אים שנעל אויפגעהויבן פון דער ערד און ארויסגעטראגן פון בית המקדש, און אים אריינגעלייגט אין א בעט, ווי ער איז געלעגן ווי א שטיין, ער איז נישט פעהיג געווען זיך צו עפענען דאס מויל. די שרים וואס זענען מיט אים מיטגעקומען, און האבן איצט געזעהן ווי זייער הער ליגט פאראליזירט און איז נישט פעהיג זיך צו רירן מיט קיין אבר, זענען שנעל געקומען צו לויפן צום כהן גדול חוניו, און זיי האבן געוויינט פאר אים מיט ביטערע טרערן אז ער זאל רחמנות האבן און ער זאל זעהן אז דער שר הוליאודורוס זאל צוריק געזונט ווערן.

דער כהן גדול דער צדיק חוניו האט נישט געהאט קיין שום אינטערעסע אז דער שר זאל שטארבן, אדרבא ער איז נישט געווען אינטערעסירט אז דער קעניג זאל נאכדעם קענען האבן טענות און זאגן אז די אידן האבן אים גע'הרג'עט וויל ער איז אריינגעגאנגען אין בית המקדש, וואס דאס קען זיכער קיין גוטס נישט ברענגען, ליבערשט זאל ער געזונט ווערן, און זאל ער אליין דערציילן פארן קעניג וואס עס מיט אים געווען, און זאל דאס דינען ווי א לעקציע פון די אלע וואס וועלן זיך גלוסטן דאס נאכצוטון.

חוניו האט זיך געשטעלט מתפלל זיין פאר אים, און דער שר איז צוריק געזונט געווארן כאחד האדם.

יעצט האט ער זיך געשטעלט דאנקען און לויבן דעם אייבערשטן, איינזעהנדיג דאס גרויסקייט און דאס שטארקייט פון ה' אלקי ישראל, און ער האט אויף זיך מקבל געווען מער קיינמאל נישט צו באגיין אזא נארישקייט, ער האט מנדב געווען שיינע מתנות פארן אוצר פונעם בית המקדש,און מקריב געווען קרבנות אז השי"ת זאל אים מוחל זיין אויף די זינד וואס ער איז באגאנגען, און ער איז צוריק אהיים געפארן צו זיין לאנד.

אנקומענדיג אהיים איז ער ווי פארשטענדליך באלד אריבער געגאנגען צום קעניג סיליוואקוס און גענוי דערציילט אלעס וואס ער איז מיט אים פארגאנגענען באזוכנדיג אינעם בית המקדש, דער קעניג איז דערציטערט געווארן הערנדיג זיינע ווערטער, און ער האט געזעהן ווי די רשעי ישראל, וואס האבן דא אנגעשטעלט א פנים ווי כאילו זיי מיינען גאר זיין טובה, און זיי ווילן אים פשוט ארויסהעלפן האבן גאר געמיינט זיין שלעכטס וואוסענדיג אז צום אוצר פונעם בית המקדש וועט ער סייוויי נישט קענען צורירן, האט דער קעניג געשיקט רופן די אנפירער פון די רשעים, די גרויסע פון חברה פון די בני יוסף בן טובי' און ער האט זיי אויסגע'הרג'עט מיט א גרויזאמע מיתה, אלס נקמה פאר זייער אכזריות'דיגע שריט.

פון דאן אן איז פיל מער געוואקסן דער כבוד פונעם בית המקדש אין די אויגן פונעם קעניג, ער האט יעצט געהאט די געלעגענהייט זיך אליין איבערצייגן אז ה' הוא האלקים, און אז דער

אייבערשטער רוט אין דעם הויז און ער וועט נישט ערלויבן אז מען זאל טשעפענען זיין בית המקדש, און ער האט זייער שטארק מכבד געווען דעם בית המקדש און אין איר געשעצט און געהיטן. פון דעם יאר און ווייטער האט סיליוואקוס יעדעס איינציגע יאר געשיקט א שיינע מתנה פארן בית המקדש.

במשך די יארן וואס סיליוואקוס האט געלעבט האט דער בית המקדש געגאסן פון א גרויסע הערצהביים קעניג וואס דאס איז ווייטער געווען א גרויסע הילף פאר די אידן וואס האבן א דאנק דעם כבוד פונעם קעניג געקענט אומגעשטערהייט אנגיין מיט די הייליגע עבודה און דינען דעם באשעפער כפי אוות נפשם.

די מתיונים געבן נישט אויף

דער רשע שמעון הימיני, דער וועלכער איז שוין היינט געווען א בלוט-שונא פארן כהן גדול חוניו, דער וועמען דער כהן גדול האט פארשיקט פון זיין פאסטן אין ירושלים וואס ער האט אויסגעניצט אונטערצודריקן זיינע ברודער, און ער האט שוין פרובירט אויף פארשידענע אופנים צו נקמה נעמען אינעם כהן גדול, און יעדעס מאל איז ער מיאוס דורכגעפאלן און עס האט זיך געענדיגט מיט א וויסטע מפלה פאר אים און זיינע חברים, אנשטאט ער זאל ארויסנעמען א מוסר השכל, און איינזעהן אז עס וועט זיך נישט אויסארבעטן און ער וועט דעם הייליגן כהן און דעם הייליגן בית המקדש נישט באוויזן צו שטערן און טשעפענען, האט ער אבער שוין יעצט געהאלטן אויף גאר א שוואכע און נידריגע מדריגה, די זאכן האבן אים שוין ווייניג וואס געקימערט און ער האט זיך גענומען פאר זיין לעבענס ציל צו ווייזן אז ער וועט נקמה נעמען אינעם כהן גדול, און צום ענדע וועט ער באוויזן שלעכטס צו טון פאר חוניו.

ער איז יעצט געגאנגען מיט פשוט'ע פלענער פון מאכן בלבולים אויפן כהן גדול פערזענליך, און אנרעדן אויף אים אלעס בייזן, ער האט זיך צונויפגעזעצט און פלאנירט בייזוויליגע פלענער, אינאיינעם מיט זיין קשר בוגדים זיינע חברים די מתיונים, זיי האבן געשיקט צום קעניג שליחים אז דער קעניג זאל הערן אלעס שלעכטס אויפן כהן גדול, און אז ער איז שולדיג אין דאס שלעכטס וואס איז געשעהן צו זיין שר הוליאודורוס, און אז ער זוכט איינצונעמען ארץ יהודה, ער באגערט אוועקצונעמען דאס לאנד פונעם קעניג און ער אליין זאל ווערן דער מושל איבער דאס לאנד.

זיי האבן געטראפן איינעם וואס זאך שטיין צו זייער האנט, דער שר אפולוניואוס, דער וועלכער איז געווען דעם וועמען שמעון הימיני האט גענוצט ער זאל גיין צו רעדן דעם קעניג אז ער זאל גיין שולח יד זיין אין די אוצרות פונעם בית המקדש, ער האט זיך געשפירט זייער אויסגעשפילט און צוקלאפט, ווייל נאך אלעמען איז ער דאך געטווען דער וואס ער האט איבערגערעדט דעם קעניג אז פארן קעניגס טובה לוינט זיך אז ער זאל גיין אוועקנעמען די אוצרות פונעם בית המקדש, און יעצט ווען עס האט זיך אזוי נישט גוט געענדיגט האט ער געשפירט אז זיין גאנצע אייגענע קאריערע שטייט נישט גוט, און אז ער האט פארלוירן זיין חן און טראסט ביים

קעניג, האט ער דעריבער אנגעלייגט דעם שולד אויף וועמען? אויפן כהן גדול חוניו, איז ער דעריבער אויך גרייט געווען זיך נוקם צו זיין אינעם כהן גדול וואס ער איז - לויט די מתיוונים - געווען שולדיג אין זיין דורכפאל.

די חברה האט געוועבט א גאנצע נעץ קעגן דעם כהן גדול און טאג און נאכט האבן זיי געוועבט מחשבות און געדאנקען ווי אזוי מען קען דעם כהון גדול מסדר זיין. זיי האבן שטילערהייט במרמה גע'הרג'עט פון זיינע נאנטע מענטשן, און זיי האבן געטון אלעס וואס זיי האבן נאר געקענט צו מאכן א העצעריי אין לאנד ביי אלע זייערע מענטשן, און אלע פיילן זענען איצט געווען קאנצעטרירט פערזענליך קעגן דעם כהן גדול דער צדיק חוניו.

ווי אלעמאל ווען מען וויל אנצינדן א פייער, און מען לייגט אריין ארבעט אויפצוהעצן גייט דאס נישט אזוי שווער, נאכדערצו איצט ווען די מתיונים האבן געהאט צו זייער דיספאזיציע א גאנצע ארגעניזאציע פון מתיונים, תצווישן די א היבשע צאל פארביטערטע וואס האבן שוין געטרונקען אידיש בלוט יארן לאנג און איצט זענען זיי 'געפלויגן' זענען די אלע גרייט געווען צוצוהעלפן צו די פלענער פון נקמה ווי אזוי מען קען זיך נקום זיין אין חוניו, און זיי האבן פארשפרייט השמצות ביי כלל ישראל קעגן דעם ערליכן כהן גדול, און געזוכט וואס עס איז מעגליך צו פארשמירן זיין נאמען.

ג"א תר"י-(3,610) - אנטיכוס הרשע

עס איז נישט שווער צו מאכן א מהומה, עס איז ארויסגעגאנגען א שווערע מחלוקת און קריגעריי צווישן פאלק.זיי, די רשעים האבן געהעצט דעם פאלק, און עס האט ממש געדארעט א סכנה אויפן כהן גדול, אז די חברה זאלן זאלן נישט שולח יד זיין אים אים.

ווען דער כהן גדול האט געזעהן וואס דא טוט זיך, און ער האט געזעהן די מהומה, און ער האט באלד געשפירט אז די גאנצע הארוואניע פון די לעצטע יארן שטייט אין א סכנה, האט ער פארשטאנען אז ער מוז דא טון א דראסטישן שריט צו ראטעווען דאס לאנד, האט ער באשלאסן אז ער וועט זיך ווענדן צו סיליוואקוס המלך, און גיין בעטן פון אים הילף צוריק צו שטעלן דאס ארדענונג אין לאנד על מכונו.

דער כהן גדול האט באשלאסן זיך ארויסצולאזן קיין יון און דארט זיך ווענדן צום קעניג אין נאמען פון די ערליכע אידן אין ירושלים, אין נאמען פונעם בית המקדש, און אים בעטן אז ער זאל אים צוהעלפן צוריקצושטעלן דאס רואיגקייט און מנוחה ביים פאלק און פארשטילן די מיילער פון די מסיתים וואס רודערן אויף דאס פאלק.

ליידער איז שוין געווען שווערע צייטן, עס האט שוין אנגעהויבן צו קומען די שווארצע וואלקענעס אויף כלל ישראל, און עס איז שוין נישט אזוי גוט געגאנגען.

געווען איז דאס אין יאר ג"א תר"י (3,610) ווען דער כהן גדול חוניו איז אראפגעפארן צום קעניגליכן פאלאץ און דארט געוואלט פועל'ן און בעטן הילף ביים קעניג.

אנקומענדיג אין פאלאץ איז פונקט געשעהן א מורא'דיגע געשעהעניש, דער קעניג סיליוואקוס-סוטיר איז גע'הרג'עט געווארן, און אויף זיין ארט איז אויפגענומען געווארן אלס קעניג זיין ברודער אנטיכוס אפעפינאס (אפעפינאס איז דער אפטייטשט דער געלערענטער, געלונגענער) אבער ער איז שוין געווען גאר גאר אנדערש ווי זיין ברודער, ער איז געווען א ריכטיגער יוני מיט אלע קליפערלעך, ער האט נישט געוואוסט, און נישט געוואלט וויסן פונעם אייבערשטן און ער איז געווען א הפקר יונג.

אויסערדעם איז ער בכלל נישט געווען קיין ערענסטער מענטש, ער האט געלעבט א ווילד צולאזט לעבן, און פלעגט זיך גאר אפט אנשיכור'ן מיט וויין און ליגן אין טיפן שכרות, נישט וואוסענדיג צו זאגן פון זיך, די אידן פלעגן אים רופן "אנטיכוס אפימאנוס" וואס דאס מיינט אנטיכוס דער משוגע'נער.

דער כהן גדול חוניו איז דארט געווען בשעת ווען די שרעקליכע געשעהנישן האבן זיך אפגעשפילט, אבער ער האט באלד געזעהן אז ער האט פארפאסט די געלעגענהייט, דער קעניג סיליוואקוס וואס האט געהאט א שטארקן געפיל און הוקרה צום בית המקדש איז שוין נישטא, און צו דעם נייעם קעניג איז נישטא וואס צו רעדן.

דער כהן גדול חוניו איז געווארן שטארק צובראכן ער האט זיך דא געפונען בארץ נכרי', צו וואו ער האט זיך אריבערגעשלעפט, וועלנדיג פועל'ן ביים קעניג צו ראטעווען דעם כבוד פון בית המקדש, און לויט ווי אלע האבן געקענט דעם נאטור פון אנטיכוס הרשע, איז נישט געווען קיין שאנסן אז ער זאל האבן סיי וועלכע אינטערעסן עפעס צו טון למען כבוד בית ה'.

אבער דא האט דער כהן גדול געכאפט גאר א שטארקן קלאפ, א שטארקע ווייטאגליכע אומגערישטע אטאקע האט אים אפגעווארט.

געגנוי ווי ער האט זיינע שונאים, די מתיונים, מיט שמעון הימיני אין זייער שפיץ אויך געוואוסט צו זאגן איבער די נאטור פונעם קעניג, און זיי האבן געוואוסט אז ער איז א לייכטזיניגער יונג, א שיכור, און אז מיט א בצע כסף קען מען ביים קעניג דורכברעכן אייזערנע טויערן, דעריבער האבן זיי באלד געהאט גרייט א גאנצן פלאן, מיט דעם צו קענען דערלאנגען א טויט קלאפ פארן גדול.

אין די ערשטע מינוטן, באלד נאכדעם וואס דער נייער קעניג אנטיכוס איז איינגעשוואוירן געווארן אלס קעניג, האבן זיך דארט באוויזן די געשוואוירענע פיינט פון חוניו, די בני טובי' און זייערע נאכשלעפער, און זיי האבן דארט שטארק איבערראשט דעם כהן גדול חוניו מיט א אומערווארטעטע סורפרייז.

יאסון הרשע אלס כהן גדול

חוניו האט געהאט א ברודער מיטן נאמען "ישוע", דער ברודער איז געווען מער גערעטן אינעם טאטן, און ער איז געווען א רשע כמותו, און ער האט שטארק נאכגעקערט די וועגן פון די

מתיונים, און איז געווען איינער פון זיי. האבן די מתיונים יעצט גענומען דעם יונגערן ברודער פונעם כהן גדול, און אים גענוצט פאר א שטעקן צו קענען קלאפן סיי דעם עלטערן ברודער חוניו, און סיי צו ברעכן דורך אים דעם כח פון אלע פארבליבענע ערליכע אידן, און מיט אים צו שאנד נמאכן די הייליגע עבודה אין בית המקדש.

זיי האבן קודם געטוישט דעם נאמען פון ישוע צו א ריין יוני'ש נאמען "יאסון", און דאן זענען זיי אריבערגעקומען צום קעניג און פאר א שיינע סומע געלט וואס זיי האבן אראפגעלייגט, דריי הונדערט און זעכציג כיכר כסף וואס זיי האבן אראפגעלייגט אויפן פלאץ, און נאך אכציג וואס זיי האבן צוגעזאגט צו געבן פון די שטייערן און באשטייערונגען פון פאלק, האבן זיי אפגעקויפט ביים קעניג דעם אמט פון די כהונה גדולה, און מיט די באשטעטיגונג פונעם גוי'אישן קעניג האבן זיי מכתיר געווען דעם רשע יאסון אלס דער כהן גדול.

איצט האט נעבעך פאסירט א גרויסן חורבן, דער רשע, יאסון, האט מיט זיין יעצטיגן אפקויפן די כהונה גדולה, צום ערשטן מאל געטון שוידערליכע זאכן וואס מיט דעם האט ער זייער געפעלשט און דערנידערט די כהונה גדולה וואס דאס איז געווען דער הייליגסטער פאסטן ביי כלל ישראל וואס האט זיך געצויגן ביז אהרן הכהן, האט זיך איצט אהינגעשטעלט א מענטש וואס מיט דעם כח האט ער אפגעטון פאר כלל ישראל אזעלכע שרעקליכע תצאות וואס קיינער פאר אים האט דאס נאכנישט באוויזן.

אלע גוי'אישע קעניגן במשך אלע דורות האבן געוואוסט צו זיין נזהר אינעם כבוד פונעם בית המקדש, יעדער איינער לויט זיין מצב און לויט זייער אומשטענדן האט מכבד געווען דעם בית המקדש, זיי האבן געוואוסט אז דער אייבערשטער רוט צווישן די אידן, און אז ווער עס איז מכבד געם בית המקדש לוינט זיך עס.

אויסער דעם האט קיין איין קעניג נישט געהאט קיין באזונדערע אפעטיט זיך צו גיין טשעפענען מיט די אידן און גיין זוכן מיט וואס מען קען זיי ווי טון און מיט וואס מען קען זיי אוועקרייסן פון די תורה, קיינער האט זיך דאס נישט געזוכט, און קיינער האט דאס נישט געוואלט.

אויך דער יעצטיגער קעניג אנטיכוס אפעפינאס, טראצדעם וואס ער איז געווען א לייכטזיניגער יונג א שיכור, אבער פארט האט ער אזויפיל געוואוסט אז ער האט נישט וואס צו טשעפענען די אידן און ער דארף זיי לאזן אז זיי זאלן זיך גיין אויף זייער וועג, און נישט טשעפענען.

אבער דא איז אריינגעקומען אין בילד דער נייער כהן גדול דער רשע יאסון, אן אור-אייניקל פונעם הייליגן שמעון הצדיק, וועלכער האט מיט א וויסע שנאה און גרעניצלאזע רשעות זיך גענומען צו דרוקן אויפן קעניג אז ער זאל אים שטיין צו די האנט אז ער זאל קענען פייניגן און רודפ'ן זיינע ברודער, זיינע אייגענע ברודער, די ערליכע אידן אין ירושלים, די חכמי ישראל די סנהדרין, און מיט געוואלד טוישן דעם הייליגן געשטאלט פון ערליכע אידן וואס זייער גאנצע לעבן

אויף די וועלט איז קדושה וטהרה חסידות ופרישות און עבודת השם, אז עס זאל זיין ככל הגוים בית ישראל, און אויסזעהן מיט אלעם געגוי ווי די יוונים.

דער רשע יאסון איז אריבערגעקומען צום קעניג און אים פארגעשלאגן א נייעם נידריגן פלאן, ער איז גרייט צו באצאלן פאר קעניג א סכום פון נאך 150 כיכר כסף בתנאי אז דער קעניג וועט אים נאכגעבן זיין פארלאנג צו לאזן אויפבויען אין צענטער פון ירושלים א גימנאזיום, א גוי'שער יוני'שער קולטור ארט, און גוי'אישע פארוויילונגס ערטער און שפיל פלעצער, וואס דאס זאל זיין די לערן ערטער וואו מען וועט פון היינט און ווייטער מחנך זיין די אידישע קינדער, און וואו די יונגע בחורים פון ירושלים וועלן גיין לערנען חכמת יון, און תרבות יון, און אנשטאט צו זיצן ביי די חכמי ישראל און לערנען תורה, וועט מען גיין זעהן ספארטס, זיך לערנען שלאגן און שטויסן, וואס דאס איז איינע פון די וויכטיגסטע יוני'שע חכמות, וואס באשטייט פון התעמלות הגוף, זיך אויפצובויען און פארשטארקן דעם כח פונעם גוף דורך די ספארטס און פארשידענע איבונגען.

אויסער דעם האט דער רשע פארלאנגט אז דער קעניג זאל קלאר ארויסגעבן א באפעל אויפצולעזן דעם אויטעריטעט פון די חכמים און די סנהדרין אין ירושלים. דער יאסון האט געוואוסט אז ווילאנג דער פאלק איז פאלגזאם צו די הייליגע חכמים וועט ער זייער שווער עפעס קענען אויפטון, ער האט געוואוסט אז וויפיל ער וועט פרובירן איינצוברעכן פון די זייט וועלן די חכמים שטיין און בויען פון די צווייטע זייט, און זיין ארבעט וועט גארנישט ווערד זיין, און אוודאי וועט ער נישט מצליח זיין צו נעמען ערליכע אידישע קינדער אז זיי זאלן ערצויגן ווערן אין זיין געמינאזיום.

האט ער איצט געבעטן ביים קעניג אז ער זאל שאפן א געזעץ אז ארץ יהודה האט דעם זעלבן געזעץ וואו די שטאט אנטיוכא, דעם קעניגס הויפט שטאט, און אלע געזעסן וואס זענען מחייב אלע איינוואוינער אין יון, וואס געפונען זיך אונטערן קעניג זענען אויך מחייב די בני ציון, און גארנישט קען נישט זיין שטארקער און אנדערש ווי די געזעסן פון די רעגירונג וואס אלע זענען מחויב און פארפליכטעט אויסצופאלגן.

דער קעניג, דער לייכטזיניגער, ער האט זיך פאר דאס געלט לייכט געלאזט איבער רעדן פון די נידריגע רשעים, און ער האט זיי געלאזט טון אלעס וואס עס האט זיי פארשמעקט, און דאן האט זיך די רשעים צוריק ארויפגעכאפט אויפן וואגן.

עס האט זיך ארויסגעשטעלט אז דער יאסון, וואס האט געדארפט דינען ווי א שטעקן אין די הענט פון די מתיונים, ער איז גאר אליין געווען פארדארבן ביז גאר, און ער האט אראפגעשטעלט גאר א גוט שטיקל ארבעט פאר זיינע משלחים, און דערמיט האט ער דערפירט ארץ ישראל צו די ארגסטע שטאפלען וואס זיי האט נאר געהאט אין איר היסטאריע.

וואס עס האט שוין ווייטער פאסירט אין ארץ ישראל איז שוין געווען זייער ביטער, עס זענען שוין געווען א שיין ביסל שיינע יארן, יארן וואס דער כבוד פון בית המקדש איז געווען על מכונה,

וואס די סנהדרין האבן ווייטער געזעסן און געלערנט צווישן די אידן, וואס די ערליכע אידן האבן געדינט דעם אייבערשטן רואיג און מיט מנוחה, איז איצט ווידער נתהפך געווארן הקערה על פיה, און אלעס איז צוריק געגאנגען צום אמאליגן שטייגער, אויף א פיל שוואכערן פארנעם.

די בני טובי' האבן צוריקגענומען די פירערשאפט לייצעס אין די האנט אריין, קעגן די הלכה האבן זיי אויפגעזאגט דעם כהן גדול, דער צדיק חוניו פון זיין אמט און זיי האבן אנשטאט דעם גענומען זיין ברודער דער רשע יאסון, און די רשעים האבן ווייטער אנגעהויבן צו פירן דאס לאנד לויט זייער ווילן און פארשטאנד.

הורקנוס בן יוסף, וועלכער איז געווען זייער פארפיינטעט ביי זיינע ברודער, און דאס האט געברענגט אז ער זאל יא שטיין צו די זייט פון די ערליכע אידן, וואס אויף יענע זייט איז ער געווען זיכערער – טראצדעם וואס ווי דערמאנט איז ער נישט געווען קיין איבריגער צדיק, אבער אינעם הינזיכט פון כבוד החכמים און דרך ארץ פאר די סנהדרין איז ער געווען עטוואס בעסער - ווען ער האט געזעהן אז דער מזל שפילט אויף די זייט פון זיינע ברודער, און אז זיי האבן די אויבערהאנט איבער ארץ יהודה און איבערן בית המקדש, האט ער זייער מורא געהאט אז זיי וועלן יעצט גיין צום קעניג און אים אנרייצן קעגן אים, ווייל ער האט דאך גע'הרג'עט אסאך אראבער אין די צייטן ווען ער האט מלחמה געהאלטן איבער די שטעט, און יעצט וועט דער קעניג פאדערן זייער בלוט, און דאן וועט זיי זעהן אים אים א שטארק נקמה.

האט ער באשלאסן זיך צו נעמען דאס לעבן, און ער איז געשטארבן, און אלע זיינע געלטער און רייכטומען אלעס איז יעצט אריבערגעגאנגען צום אוצר המלך.

נאכדעם וואס דער רשע יאסון מיט זיינע חברים, די גרופע פון די בני יוסף בן טובי', האבן יעצט צום ערשטן מאל באקומען אזא כח פונעם קעניג, ווען ער האט זיי ערלויבט צו טון ככל אוות נפשם, האבן זיי יעצט צום ערשטן מאל זיך אויפגעהויבן דעם קאפ אויף א פארנעם וואס נאך קיינמאל בעפאר, ביז היינט האבן זיי יעדעס מאל געמוזט טראכטן ווי אזוי וועלן די סנהדרין רעאגירן, ווייל דאס יראת הכבוד ביים פאלק צו די מנהיגי ישראל איז געווען גאר שטארק, און זיי האבן געשפירט אז זיי האבן נישט די מעגליכקייטן ארויסצוטרעטן קעגן די סנהדרין אפן אן קיין שום רעספעקט, אפילו ווען זיי האבן אין די פארגאנגענהייט אויך געטון גענוג, איז דאס אבער נאך געווען מיט א געוויסע מאס איינגעהאלטנקייט, אבער יעצט האבן זיי זיך גענומען אפלאכן פון די סנהדרין בריש גלי, מיט אן אפענע גאוה און חוצפה, און זיי האבן זיך גענומען צו טרעטן על כל הקדוש לנו.

אן קיין פחד און אן קיין מורא האבן זיי אראפגעווארפן פון זיך דעם עול מלכות שמים, זיי האבן אפן ערקלערט אז זיי לייקענען אין תורה שבכתב און אין תורה שבעל פה, און דאס וואס זייער לאזונג איז אלע יארן געווען אז זיי האבן נאר טענות קעגן די ווערטער און תקנות פון חז"ל, אבער צו די תורה שבכתב זענען זיי געטריי, דאס איז געווען הוילע בלאף, צו פארשלייערן זייערע

אמת'ע צילן און דורכדעם קענען פארטושן די מוחות פון מער אידן. און זיי האבן אויף א נידריגן וועג זיך אויפגעפירט כלפי יעדע איינציגע זאך וואס האט נאר שייכות מיט אידישקייט, און צו די תורה הקדושה.

די רשעים האבן דא געהאט נאר איין איינציגע אינטערעסע, אז זיי זאלן קענען פארוואנדלען ארץ יהודה, אז זי זאל זיין פונקט ווי אלע אנדערע גוי'אישע אומות, פונקט ווי איינע פון די יוני'שע פעלקער, און דער זכר פון אידישן פאלק זאל נישט בלייבן אויף די וועלט.

דער רשע יאסון האט באלד מבטל געווען די אלע געזעצן וואס דער קעניג סיליוואקוס האט געשאפן פאר די אידן, די אלע באקוועמליכקייטן און טובות און הנאות וואס די אידן האבן געהאט האט ער פון זיי אוועקגענומען, און פון דעם בית המקדש און די כהנים און סנהדרין.

ער האט צושטערט אלע געזעצן פונעם אייבערשטן און אנשטאט דעם האט ער איינגעפירט א רייע מיט געמיינע גוי'אישע געזעצן, פון די ערשטע זאכן וואס ער האט געטון איז געווען אז ער האט אויפגעשטעלט א ריזיגן שפיל פלאץ נישט ווייט פונעם הר הבית נעבן עיר דוד, א ריזיגער פאלאץ וואו מען וועט זיך שפילן אין ספארטס און ענליכע יוני'שע קולטור, און ער האט אריינגעברענגט א רייץ צווישן דאס יונגט פון כלל ישראל אז זיי זאלן קומען צו זיין שפיל פלאץ און אנטייל נעמען אין די ספארטס.

אין אנהויב פון יענע צייטן ווען כלל ישראל איז געווען אונטער די השפעה פון די סנהדרין איז זייער שווער געווען פאר די מסיתים ומדיחים צורעדן די יונגווארג אז זיי זאלן אהינגיין, יעדער האט מורא געהאט פון די סנהדרין, און זייער כח אויף די אידן איז געווען שטארק. האבן די מתיונים זיי צוגערעדט אנצוטון מאסקעס אויפן פנים, כדי קיינער זאל זיי נישט דערקענען און מען זאל זיי נישט קענען באשטראפן ביים בית דין, אזוי איז געלונגען פאר די רשעי ישראל, מיט זייערע מיאוס'ע געמיינע וועגן אריינצוברענגען די נידריגע וועגן פון די יוונים צווישן די אידישע קינדער.

די מתיוונים זענען דעמאלטס ארויסגעגאנגען פון זייערע מויזן לעכער ווי זיי זענען שוין לאנגע יארן געווען פארשטעקט, און אנגעהויבן צו מסית ומדיח זיין אידישע קינדער מיטן גאנצן קראפט, זייער גאנצער שטרעבונג וואס זיי האבן אפן ארויסגעזאגט די גאנצע צייט איז געווען צו מאכן ככל הגוים בית ישראל, זיי האבן גערופן צו די אידן אז מען זיך צוזאמענקומען און פאראייניגן מיט אלע ארומיגע פעלקער ווייל דאס וואס מען האט זיך אלע יארן פרובירט צו האלטן אפגעזונדערט און עקסטער אט דאס איז געווען דער גורם אויף די אלע ביטערע צרות וואס האט זיי געטראפן, און נאר וועגן דעם האבן די גוים אזוי פיינט די אידן און וועגן דעם האבן זיי אזויפיל געליטן אלע יארן פון די גוים, אבער יעצט אז זיי וועלן זיך פאראייניגן און ווערן איינס דאן וועלן די אידן געהאלפן ווערן און זיי וועלן פון היינט און ווייטער קענען לעבן בשלום ושלוה ווי א פאלק צווישן פעלקער.

ליידער ליידער האבן זיי געהאט אן השפעה ביי כלל ישראל, עס איז זיי געלונגען צו מאכן אפקערן דאס הארץ פון אידישע קינדער, בפרט פון די יונגע אידישע קינדער, וואס האבן געהאט א ווייך הארץ, און די גוי'שע נימוסי יון זענען געווארן א נארמאלע קולטור אין ארץ יהודה.

די איידעלע אידישע קינדער זרע אברהם יצחק ויעקב, האבן זיך באהאפטן אין די העלעניסטן, די בני יפת, די גוים וואס זייער גאנצער שטרעבונג און ציל, זייער גאנצע ענערגיע און חכמה טוען זיי בלויז אריינלייגן אין זייער פליישיגער גוף און מענטשליכער כח, און האבן זיך אויפגעפירט ווי זיי וואלטן געווען איינס.

אין די שטעט ביים בארטן פון טייך ביי אלע גרעניצן פון עזה ביז עכו האבן זיי געוואוינט אינאיינעם מיט די בני מוקדון און זיי האבן זיך אויפגעפירט ממש ווי זיי, זיי האבן מבטל געווען תורה ומצוות, זיי האבן אויפגעהערט צו מקיים זיין מצות ברית מילה פאר זייערע קינדער, און זיי האבן געטון אלעס בייזן אין די אויגן פונעם אייבערשטן.

דער עיקר וואס די מתיונים האבן געוואלט איז געווען צו טרעפן חן אין די אויגן פון די גוים, זיי האבן געשפירט אז ווי מער זיי וועלן נאכמאכן די גוים און זיך אויפפירן פונקט ווי זיי, וועלן די גוים שנעלער באגערן זיי מקרב צו זיין, און וועלן ווערן ווי איין פאלק, דאס איז געווען די סיבה פארוואס זיי האבן אויפגעהערט צו מאכן ברית'ן פאר די קינדער, ווייל זיי האבן נישט געוואלט זיין מיט גארנישט אנדערש ווי די גוים ר"ל.

די ראשי הסנהדרין, דער אלטער נשיא יוסי בן יועזר, און זיינע צוויי הייליגע תלמידים, נתאי הארבלי און יהושע בן פרחי', און די אנדערע סנהדרין זענען געשטאנען און צוגעקוקט מיט די אויגן דעם שרעקליכן חורבן ביי כלל ישראל, זיי האבן געקוקט ווי די רשעים רייסן אויס די תורה, ווי אידישע קינדערווארפן אראפ פון זיך דעם עול תורה ומצוות, און זיי זענען ממש צוגאנגען פאר צער און ווייטאג אבער זיי האבן גארנישט געקענט טון צו דעם שרעקליכן אנגעווייטאגטן מצב.

דאס אלעס איז געטון געווארן אויפן גוטהייסונג פון אנטיכוס, דער שיכור, וואס ער האט זיך געלאזט פארקויפן פאר א בצע כסף, און ער האט בארעכטיגט די מתיונים צו טון און אויספירן כטוב וכישר בעיניו, און קיינער איז נישט געווען בכח אריינצורעדן דערין.

עס ברויך אבער באטאנט ווערן: אנטיכוס זעלבסט, איז טאקע געווען א ביליגער מענטש, און זייער א געלט גייציגער און לייכטזיניגער, אבער די אלע פעולות וואס זענען געטון געווארן דורך אים, סיי וואס מיר האבן נארוואס געשילדערט, און סיי די גזירות וואס האבן שפעטער נאכגעפאלגט, ווען ער האט מיט א גרויזאמע רשעות און גרעניצלאזע אכזריות אויסגע'הרג'עט די אידן, און זיי פארבאטן צו היטן תורה ומצות מיט גרויסע רדיפות, פונדעסוועגן איז דאס אלעס נישט געווען זיין אייגענע ווילן.

די מתיונים, די רשעים, וואס האבן באמת פיינט געהאט די ערליכע אידן בתכלית השנאה, די זענען גרייט געווען צו טון יעדע פעולה וואס איז נאר שייך אויף עקירת התורה און צו משנה זיין

דעם דמות פון כלל ישראל, זיי זענען געשטאנען ביים קעניג און געהאמערט אז דער קעניג מוז ארויסגעגעבן די גזירות אויף די אידן, און זעהן אז ארץ ישראל זאל אנגיין געבויעט אויף די זעלבע געזעסן ווי אלע אנדערע יוני'שע שטעט, אן קיין שום אויסנאם, און נאר אז מען וועט די גזירות איינפירן און ווייטער באגלייטן מיט א שטארקע האנט וועט מען קענען זעהן פירות פון די הארעוואניע, און די אלע העצערייען האבן געטריבן דעם אנטיכוס צו טון דאס אלעס וואס ער האט געטון.

חילול עבודת בית המקדש

דער רשע יאסון, וועלכער האט מכלומר'שט זיך גענויטיגט אין די כהונה גדולה, וואס צוליב דעם האט ער געצאלט אזעלכע ריזיגע געלט סומעס פארן קעניג, און צוליב דעם האט ער פארטריבן זיין הייליגן ברודער דער צדיק חוניו, האט געמאכט א ביטערן לצנות פונעם גאנצן בית המקדש און די גאנצע עבודה, ער האט בכלל נישט געטראגן קיין דאגות איבער די עבודה אין בית המקדש, און צו מקריב זיין די קרבנות, ער האט זיך נישט גענויטיגט אין די כהונה פאר קיין שום סיבה וואס האט בכלל שייכות מיט די כהונה גדולה, נאר ווייל ער האט געוואלט טראגן דעם טיטול וואס דאס האט אים געגעבן מאכט, און דורכדעם האט ער געקענט אנגיין מיט זיין הפקרות'דיגן וועג פון אריינברענגען דעם געמיינעם יוני'שן קולטור צווישן כלל ישראל.

יאסון, דער מושחת, האט זיך באפאסט איבער גאנצן טאג מיטן אריינברענגען די חוקות הגויים אין ארץ הקודש, און ער האט אינגאנצן איגנארירט די כהונה גדולה, און די אנדע יונגע כהנים, וואס דער כהן גדול איז געווען פאר זיי א מוסטער און א וועג ווייזער, האבן אים ליידער נאכגעטון, אסאך פון די כהנים וואס האבן געדארפט טון די עבודה אין בית המקדש, זענען אויך נאכגעשלעפט געווארן נאך די תועבות פון יאסון, און זיי האבן איבערגעלאזט די עבודה, דער גאנצער בית המקדש איז נאכגעלאזט געווארן, די עבודה איז געגאנגעין אן קיין מהלך און אן קיין פירער מיט א שוואכקייט און נאכגעלאזטקייט.

די יונגע כהנים וואס זענען געווען אין בית המקדש, האבן געטון די עבודה מיט א גרינגשעצונג און בזיון, מיט א קאלטקייט, נישט שפירענדיג אלס א זכי' אז זיי זענען די כהנים וואס זענען זוכה צו טון די עבודה פאר השי"ת באלד נאכדעם וואס זיי האבן געענדיגט זייער ארבעט אין בית המקדש האט זיי געכאפט און אריבערגעלאפן אין "ספארט הויז" ווי זיי האבן געכאפט זייערע ביקסן און שווערדן מיט וואס מען האט דארט ארומגעקעמפט, אדער צו גיין שטויסן דעם באל, און אלע וועגן פון די הייליגע אבות פון די ערליכע אידן איז ביי זיי געווען ללעג ולקלס.

ביי די אלע יונגען האט מען טאג און נאכט געהערט רעדן פון די חכמות יון, און פון זייערע שפילערייען, דאס התעמלות ותיקון הגוף, דאס זיך לערנען ווי צו שטארקן די כוחות און אויפבויען דעם קערפער, אין דעם האט מען זיך אינגאנצן אריינגעלייגט, און נאר דאס האט ביי זיי געצויגן אן אינטערעסע, און דאס יוגנט איז ליידער צוגרונד געגאנגען אויף א שרעקליכן פארנעם, ווי עס איז נאך קיינמאל בעפאר נישט געווען ביי כלל ישראל.

ווי פארשטענדליך איז דאס אלעס געגאנגען אויפן חשבון פון די תורה, אין יענע צייטן זענען די ישיבות און די בתי מדרשים געווארן זייער נאכגעלאזט, די ערליכע אידן זענען געווען צוקלאפט און צובראכן, שבור ורצוץ, ואין לאל ידם להושיע, עס זענען כמעט נישט צוגעקומען קיין פרישע יונגע תלמידים, ווייל זיי זענען צוגעצויגן געווארן צו די גימענאזיוס וואס דער רשע יאסון האט אויפגעשטעלט, און דער חורבן איז געווען גרויס.

אין יענע תקופה איז שוין די הענט פון די סנהדרין געווען ווי געבינדן, עס איז שוין נישט געווען וואס צו טון, עס איז שוין יעצט געווען א גזירת המלכות אז די חוקים פון די בני ישראל זענען מיט גארנישט אנדערש ווי די יונים, און אז מען מוז אריינברענגען תרבות יון צווישן די אידן.

ג"א תר"י-תר"כ (3,610-20) - בית חוניו

דער כהן גדול חוניו הצדיק, דער ברודער פון דעם רשע יאסון, וועלכער איז גרויזאם פארטריבן געווארן פון זיין אמט, אין וועלכן ער האט אזויפיל אויפגעטון לרומם קרן התורה אין ירושלים עיה"ק, איז איצט געשטאנען און צוגעקוקט מיט ווייטאג און ביטערליכע עגמת נפש ווי זיין גאנצע הארעוואניע גייט לטמיון, ווי אלעס וואס ער האט אויפגעבויעט און וואס ער האט אויפגעטון מחזיר צו זיין העטרה ליושנה ווערט פארשוועכט דורך די רשעי ישראל, אין שפיץ פון זיין ברודער דער עוכר ישראל יאסון, און ער האט געזעהן ווי די חכמים און צדיקים שטייען מאכטלאז און צוקלאפט, ער האט דאס נישט געקענט צוקוקן און זיין הארץ האט אים געקלעמט און געבלוטיגט.

דער כהן גדול חוניו, האט געהאט א זון וואס האט געהייסן ווי אים, חוניו בן חוניו השלישי, וועלכער איז ווי זיין טאטע געווען אן ערליכער איד, און ער האט דאס נישט געקענט אויסהאלטן, זיין הייליג ריין הארץ האט נישט געקענט פארנעמען צו זעהן ווי עס ווערט צונישט אלעס הייליגן אין ירושלים, וואס דאס הייליגסטע פון כלל ישראל, קומט אראפ אויפן נידריגסטן מצב ר"ל, און ווי די רשעי ישראל מאכן אלעס חרוב עד היסוד, ולא חמל את כל נאות יעקב.

אויסער דעם וואס עס איז אים בכלל ענג געווארן דאס ארט צו וואוינען דארט ווי זיין טאטנ'ס בלוט שונאים האבן פארכאפט די מאכט, און וואו ער איז געווען א ציהל ברעט פאר נקמה און שנאה, האט ער באשלאסן אז עס איז צייט צו הייבן פיס און גיין זוכן א פלאץ וואו ער זאל קענען וואוינען רואיג אין די שווערע תקופה, און דארט קענען ווייטער דינען דעם אייבערשטן, און פרובירן צו גרופירן ארום זיך א הייפעלע אידן וואס זאלן זיין וויליג צו דינען השי"ת אויפן אלטן שטייגער, דאס ענליכסטע מיט וויפיל עס איז נאר שייך לעשות נחת רוח פארן הייליגן באשעפער.

דער חוניו בן חוניו הכהן גדול, איז דאן אנטלאפן קיין אלכסנדרי' של מצרים, און דארט האט ער זיך באזעצט, און ער האט אנגעהויבן צו מאכן פלענער אויפצוטון א דבר גדול פארן אייבערשטן אז עס זאל כאטש זיין א ארט אויף די וועלט וואו מען זאל קענען דינען דעם אייבערשטן באמת ובלב שלם אזוי ווי עס איז געווען אין די גוטע צייטן זייענדיג אין ירושלים.

חוניו האט זיך דערשלאגן צו א גוניאלן פלאן, און ער האט זיך אריינגעלייגט דערין אז ער זאל דאס קענען אויספירן למעשה. ער האט געשיקט א דעלעגאציע פון שליחים צום קעניג תלמי פילימאטור און צו די מלכה קליאפוטרה, און ער האט פון זיי געבעטן אז זיי זאלן אים ערלויבן צו בויען א הויז פארן אייבערשטן אין מצרים, א בית המקדש וואו די אידן וואס וואוינען אין מצרים, און זיי באגערן צו דינען דעם אייבערשטן אזוי ווי עס איז געווען ביז היינט אין ירושלים, זאלן האבן די מעגליכקייטן דערצו.

חוניו האט שוין געהאט א גאנצער פלאן איבער דעם בית המקדש, דארט אין אלכסנדרי' של מצרים האבן געוואוינט אסאך טייערע ערליכע אידן וואס זייער הארץ איז געווען גאנץ מיט השי"ת, און זיי האבן אים געוואלט דינען באמת ובלבב שלם, ווי אויך האבן דארט געוואוינט א היבשע צאל כהנים און לויים פון זיינע משפחה מיטגלידער וואס זענען געווען ראוי צו טון די עבודה, אזוי האט ער באגערט צו בויען א בית המקדש אין מצרים.

תלמי המלך האט נישט אזוי שנעל איינגעשטימט מיט דעם פלאן פון חוניו, ער האט זיך זייער געזארגט דערוועגן. זייענדיג דער גרויסער אוהב ישראל האט ער נישט געוואלט טשעפענען די אידן, האט ער געזאגט אז ער האט מורא צו ערלויבן בויען א בית המקדש אין מצרים ווייל ער וויל נישט אויפרעגן די אידן אין ארץ ישראל, וואס וועלן הערן אז תלמי המלך האט געלאזט בויען א בית המקדש ביי זיך אין מצרים וועלן זיי דאס באטראכטן ווי ער וויל זיי טשעפענען, און ער זוכט זיך נישט מיט זיי איינצורייסן.

חוניו האט אבער באוויזן צו באאיינפלוסן דעם קעניג און ער האט אים איבערגעוויזן קלאר אז דאס וועט נישט ווי טון פאר די אידן פון ארץ ישראל, ווייל ווער ווי ער האט איידער געוואוסט דעם אמת אז די וואס זענען איצט אויף די אמטן אין ארץ ישראל אינטערעסירט בכלל נישט די עבודה אין בית המקדש, און זיי האבן נישט קיין שום אינטערעסע אין קיין קרבנות, נאר דער עיקר פון זייערע אינטערעסן זענען די באל-שפילערייען און אנדערע תרבות יון, ווי אויך האט ער אויפגעברענגט פארן קעניג אז עס איז שוין דא אן אלטע נבואה וואס איז מקובל ביי כלל ישראל פונעם נביא ישעי' וועלכער שרייבט שוין אין זיין ספר "ביום ההוא יהיה מזבח לה' בתוך ארץ מצרים", איז זיכער אז א מקדש פארן אייבערשטן אין מצרים קען גארנישט זיין קעגן דעם ווילן פון ערליכע אידן בו בזמן ווען דאס איז שוין אנגענומען ווי אן אור-אלטע פאקט.

ווען דער קעניג האט געהערט זיינע אויפריכטיגע ווערטער איז ער איבערגעצייגט געווארן אין די ווארהייט דערפון, און ער האט מסכים געווען צו געבן ערלויבעניש און שטיצע אז עס זאל אויפגעשטעלט ווערן א בית המקדש פארן אייבערשטן אין ארץ מצרים.

אינעם שטאט "מצודת פי בסת" האט חוניו געטראפן א ריזיגער גרויסער היכל אין אלכסנדרי', דער בנין איז געווען גאר א שיינער און א הערליכער, עס איז געווען אויסגעבויעט מיט וואונדערליכע שיינע שטיינער און הערליכע שניצערייען, חוניו האט איינגעזעהן דאס ארט אלס

פאסיג דארט צו שטעלן דעם בית המקדש וואס ער האט געוואלט אויפבויען, ער האט זיך געוואנדן צום קעניג מיט די בקשה אז ער זאל אים שענקען דאס פלאץ אז ער זאל דארט קענען אהערשטעלן דעם בית המקדש, און זיין פארלאנג איז אים נאכגעגעבן געווארן.

חוניו האט זיך באלד אריינגעווארפן אין די עבודת הקודש ער האט געטראפן א צאל אידן וואס זענען מיטגעשטאנען מיט אים, מען האט זיך באלד גענומען צו די עבודה אפצורייניגן דאס ארט און דאס אהערשטעלן אלס א הערליכער היכל אז זי זאל זיין ראוי צו דעם צוועק צו וואס זי ווערט געבויעט, א הייליג הויז פארן הייליגן באשעפער.

נאכדעם וואס דאס פלאץ איז אפגערייניגט געווארן האט מען דאס איבערגעבויעט ענדליך צום אויסשטעל און פארעם פונעם בית המקדש אין ירושלים, נאר זי איז געווען היבש קלענער און נישט פארמאגט דעם זעלבן מאיעסטעטישן אויסזעהן.

חוניו האט אויסגעוועלט זיינע כהנים מיט די לויים פון זיינע נאנטע מענטשן מבני משפחתו וואס זענען געווען מיט אים, און מען האט דארט אנגעהויבן צו טון די עבודה.

(אט די פאקטן וואס ווערן געשילדערט אין קדמוניות היהודים, און אין ספר יוחסין, צמח דוד, און נאך מקורות, זענען אוודאי נישט קיין סתירה מיט די ווערטער פון חז"ל אין מס' מנחות וואס מיר האבן אראפגעברענגט אין א פריערדיגן קאפיטל אז חוניו בן שמעון הצדיק איז געווען אין מצרים און ער האט דארט אויפגעבויעט א מזבח פארן אייבערשטן, און דארט מקריב געווען קרבנות וואס גוים האבן געברענגט. יענס איז געווען מיט יארן פריער. איצט אין די צייטן פון אנטיכוס הרשע איז געגאנגען זיין אור-אייניקל חוניו בן חוניו און אויפן זעלבן ארט ווי חוניו בן שמעון האט געבויעט זיין מזבח האט ער יעצט אויפגעבויעט דעם גרויסן היכל מקריב צו זיין קרבנות פאר די טויזענטער אידן וואס האבן שוין איצט געוואוינט אין מצרים, און סיי דער מזבח און סיי דער איצטיגער היכל ווערן אנגערופן מיטן זעלבן נאמען "בית חוניו").

מיט די צייט איז דער בית המקדש "בית חוניו" אריין אין דינסט, און עס איז זייער חשוב אויפגענומען געווארן ביים ציבור אידן אין מצרים. אידישע קינדער פון מצרים האבן דארט אנגעהויבן מקריב צו זיין קרבנות און מען האט דארט געדינט דעם אייבערשטן מיט אן ערליכקייט און א צדקות, וואס איז נישט געווען צו טרעפן ערגעץ אנדערש אין יענע טעג.

די אידן זענען אלע געווען וואוילע און ערליכע, און האבן זייער געשעצט דעם כהן גדול חוניו צוליב זיין ערליכקייט און צדקות, און אלע אידן דארט האבן נאר געזוכט צו הייבן דעם אייבערשטנס נאמען, לפאר לרומם ולהדר.

דער בית המקדש וואס האט באקומען דעם נאמען "בית חוניו" האט זייער לאנג אנגעהאלטן, דער הויז איז געשטאנען גאנצע 200 יאר, אין די צייט איז אין ירושלים פארגעקומען דראסטישע שינוים מערערע געשעהנישן איז אריבער אויפן עם ה' אשר בירושלים, וואס האט אויפן בית חוניו נישט געהאט קיין ווירקונג, אריינגערעכנט צווישן דעם דאס וואס דער צווייטער

בית המקדש איז ליידער חרוב געווארן, איז אבער דער בית חוניו יא געבליבן שטיין אין מצרים, און מען האט נאך דארט ווייטער מקריב געווען קרבנות פארן אייבערשטן.

ווי שיין עס איז געווען דער אויסערליכער טייל, און דער עצם שילדערונג איבער דעם זעלבסטשטענדיגן בית המקדש אין מצרים, אבער אריינגייענדיג אינעם הלכה'דיגן שטאנד פונעם בית חוניו, איז די זאך אביסל פארנעפלט, ווייל באמת עפ"י תורה בזמן שבית המקדש היה קיים איז נישט געווען קיין שום היתר צו גיין מקריב זיין קרבנות לשמים בכל מקום אשר תראה, פארט איז דער בית חוניו נישט אפגע'פסק'ענט געווארן ווי א בית עבודה זרה, בזמן ווען יעדער וואס האט דארט מקריב געווען איז געווען כוונתו לשמים, די חכמים האבן אבער יא איינגעזעהן פאר וויכטיג צו מאכן פארשידענע אויסנאמען כדי צו פארזיכערן אז עס זאל נישט ווערן איינגעבראכן דאס ענין פון מקריב זיין קרבנות חוץ לירושלים, וואס קען שפעטער זיין א מעוות אשר לא יוכל לתקן.

דער בית חוניו האט צוליב דעם זוכה געווען צו פארשידענע הלכות וואס האט זיי שטארק באגרעניצט. די הלכה איז אז די קרבנות וואס מען האט מקריב געווען אין בית חוניו האט נישט קיין דין ווי קרבנות, דעריבער ווען איינער האט געמאכט א נדר אז ער גייט מקריב זיין א קרבן אין בית חוניו האט ער גארנישט געזאגט, און ער דארף נאך אלס גיין מקריב זיין דעם קרבן אין ירושלים, ווייל נאר דארט איז דא דער געהעריגער בית המקדש.

אזוי אויך איז די הלכה, אז די כהנים וואס האבן מקריב געווען אין בית חוניו, הגם זייער כוונה איז געווען א גוטע, האבן זיי עובר געווען אויפן פסוק אויף די אזהרה פון "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", און די חכמים האבן וועגן דעם גע'קנס'עט אז א כהן וואס איז געווען אין בית חוניו און ער האט דארט מקריב געווען קרבנות זאל שוין נישט דינען די עבודה אין ירושלים, אז ער זאל זיין ניכר אז די עבודה אין בית חוניו איז נישט אויסגעהאלטן.

אפילו די כלים וואס מען האט זיך דערמיט שוין געהאט באנוצט אין בית חוניו, האט מען שוין נישט געלאזט נאכדעם טון דערין די עבודה אין בית המקדש.

לגבי דעם ענין פון דוכנ'ען, און בענטשן די אידן האט מען נישט געפסל'ט די כהנים פון בית חוניו, ווייל מען האט זיי געגעבן א דין ווי "בעלי מומין", וואס הגם זיי טארן נישט טון די עבודה אין בית המקדש מעגן זיי אבער יא עולה זיין לדוכן לברך את העם.

אבער ווי געזאגט, פאר די אידן וואס האבן געוואוינט אין מצרים איז דער בית חוניו געבליבן א ארט וואו מען איז געקומען זיך אויסגיסן דאס הארץ פארן אייבערשטן, און וואו מען האט מקריב געווען קרבנות פארן אייבערשטן מיט ערליכע און ריינע כוונות, און פאר פילע הונדערטער יארן, אויך נאכדעם וואס אין ירושלים האבן ערליכע אידן געטרונקען דעם כוס התרעלה און מיטגעמאכט די ביטערע צרות און עינוים, ווי מיר וועלן בעז"ה שילדערן אין לויף פון די קומענדיגע קאפיטלעך, איז דער בית חוניו געבליבן שטיין אומגעשטערט, און עס איז געווען א ווינקל וואס

איז געווען מוקדש פארן אייבערשטנס דינסט אין ארץ מצרים, גענוי ווי דער נביא ה' ישעי' הנביא האט דאס פאראויס געזאגט מיט הונדערטער יארן צוריק פארן חורבן בית ראשון.

פרק נ"א

תלמי המלך ותרגום התורה

ג"א תקט"ו (3,515) - תרגום השבעים

דער קעניג תלמי פילודולפיאוס און זיין חכמה

איצט לאמיר זיך אומקערן און באטראכטן ווי אזוי עס זענען געווען די באציאונגען צווישן דעם קעניג תלמי לאגוס מיט די אידן.

אין יענע יארן האט געקעניגט די משפחת בית תלמי איבער יון, במשך עטליכע דורות האבן אין מצרים געקעניגט די מלכים פון יון וואס האבן אלע געהייסן תלמי.

אלכסנדריא של מצרים איז געווארן אין יענע יארן א וועלטס ארט פון א קולטוריש און וויסענשאפטליכע בליק, בעיקר אין די יארן פון ג' אלפים תפ"ד ביז ג"א תק"כ, במשך די 36 יאר וואס עס האט געקעניגט דער קעניג תלמי פילודלופיס, וואס ער איז ממש געווען 'פארקויפט' פאר די זאכן, ער האט געלעבט אין חקירה און וויסענשאפטליכקייט, האט ער אליינגעלייגט גרויסע כוחות און געלט אהערצושטעלן די שטאט אלכסנדרי' אלס די גרעסטע שטאט פון קולטור און געבילדעטקייט.

אנדערש ווי זיין פאטער דער קעניג תלמי לאגוס, וועלכער האט געהערשט איבער ארץ ישראל אין די יארן וואס שמעון הצדיק האט משמש געווען בכהונה גדולה און האט געפירט כלל ישראל, גאנצע דרייסיג יאר האט ער געקעניגט און די אידן האבן נישט געלעקט קיין האניג אונטער זיין פירערשאפט, איז דאס אבער פיל אנדערש געווען אין די צייטן פון זיין נאכפאלגער, זיין זון דער קעניג תלמי פילודולפיס (פילו איז טייטשט אויף יוני'ש א ברודער, דולפיס מיינט א גוטער פריינד).

תלמי פילודולפיס איז געווען א מלך חכם און אן ערליכער מענטש, און דער אייבערשטער האט אריינגעגעבן אין זיין הארץ א געפיל צו די אידישע קינדער, און ער איז זיך באגאנגען מיט זיי בחסד וברחמים, מיט אסאך רחמנות און גוטסקייט.

די קעניגליכע לייברערי

דער קעניג פילודולפיס איז געווען גרויסער חכם און זייער א געלערנטער מענטש, ער איז געווען געבילדעט און שטודירט אין מערערע חכמות, און ער האט אימער געזוכט וואו ער קען מער לערנען און איינקויפן פרישע חכמות, דעריבער האט ער זייער שטארק מכבד געווען די חכמי ישראל, וואס זייער חכמה איז געיווען א שם דבר איבעראל, ער האט זיי געגעבן געלט אז זיי זאלן קענען רואיגערהייט לערנען, און זיי האבן ביי אים געהאט אפענע טירן.

די אידן האבן טאקע אויסגעניצט די הרחבה וואס זיי האבן געהאט אונטער זיין הערשאפט, און זיי האבן עוסק געווען בתורה ועבודה, און די מנהיגי ישראל האבן מרביץ תורה געווען אויף א גרויסן פארנעם פאר די תלמידים המשכימים לפתחם.

דארט אין אלכסנדיא של מצרים וואו עס איז געווען זיין פאלאץ, איז געווען זיין הויז א "בית וועד לחכמים", דארט האבן אלע חכמים געהאט די געלעגנהייט ארייצוגיין צום קעניג און שמועסן מיט אים און פארברענגען אין דברי חכמה.

אין מצרים האבן אין יענע יארן שוין געוואוינט טויזנטער אידן, אין אלע שטעט האבן די אידן געוואוינט אין א גרויסע צאל, און עס זענען געווען ריזיגע קהילות פון צענדליגער טויזנטער אידן, צווישן די אויך גרויסע לייט, וואס האט געגעבן א שטארקן ערנסטן כאראקטער פאר די אידן אין מצרים. אין יענע צייטן האבן חז"ל קובע געווען אז אין מצרים זאלן אידן אויך מפריש זיין תרומות ומעשרות, געגוי ווי מען האט מתקן געווען אז מען זאל אפשיידן תרומות ומעשרות אין בבל נאכדעם וואס אידישע קינדער זענען אהין פארטריבן געווארן נאכן חורבן ביהמ"ק, וויבאלד עס איז דארט געווען אזא גרויסע צאל פון כלל ישראל.

דער קעניג האט געהאט זייער א שטארקע אינטערעסע אין לערנען ספרים, ער פלעגט זיצן שעות לאנג איבער ספרי חכמה פון אלע אומות העולם, און הארעווען דערין צו פארשטיין די חכמות, וואס דאס האט אים געברענגט צו א מורא'דיגן דורשט און נייגער צו זאמלען ספרים אלס מער און מער, ביז ווען ער האט באזיסן א ריזיגע אומשאצבארע לייברערי, דער קעניג תלמי דער צווייטער איז געווען דער ערשטער מענטש אויף די וועלט וואס איז באקאנט אז ער האט געזאמלט אזויפיל טויזענטער ספרים, ער איז געווען גרייט צו שפענדן געלט און גאלד וואס די ספרים האבן אים אפגעקאסט, אזוי אויך איז ער גרייט געווען אוועקצוגעבן פון זיין טייערע צייט כדי צו קענען נאכגיין און פארשאפן ספרים פאר זיין אוצר המלוכה, און צו קענען שטילן זיין אומגעהויערען דורשט.

דער קעניג תלמי האט ממנה געווען זיין שר דימטריוס וועלכער איז געווען ספעציעל געשטעלט אויף דעם אז ער זאל צוזאמענקלויבן די ספרים פון איבער די גאנצע וועלט צום אוצר פונעם קעניג, מען האט געליפערט קיין מצרים ספרים מארבע כנפות הארץ, פון סיי וועלכע שפראך, און פון סיי וועלכע אומה, אויב איז דאס געווען א ספר וואס האט געהאט אין זיך א ספעציעלן תוכן, און עס איז געווען ראוי ארייצוקוקן דערין, און זיך עפעס לערנען דערפון, האט דאס געמוזט אפגעקויפט ווערן און געברענגט ווערן פארן קעניג תלמי.

דער קעניג האט דורכדעם מצליח געווען צו זאמלען און צוזאמענעמען צענדליגער טויזענטער ספרים אין זיין באזיס, וואס דאס איז באשטאנען פון ספרי חכמה, ספרים פון היסטאריע, און אויך ספרים פון געזעצן, צו וואס דער קעניג איז שטארק אינטערעסירט געווען צו לערנען די חוקים און משפטים פון אלע לענדער און אומות איבער די וועלט.

דער שטאב פון תלמי המלך האט שווער געארבעט צופרידן צושטעלן דעם קעניג, פון גאנץ פרס ומדי האבן זיי געברענגט יעדעס ספר וואס איז נאר שייך געווען פארן קעניג, אז דער קעניג זאל זיך קענען דערמיט דערקוויקן.

ביז ווען די שרים זענען געקומען צום קעניג און האבן אים געזאגט "אונזער גאנצע ארבעט איז א שאד, מיר זאמלען אזויפיל ספרים וואס א גרויס טייל דערפון האט נישט אין זיך קיין שום אמת'ן ערנסטקייט, און זענען גאר ווייט פונעם אמת, סתם ספרי תוהו ובוהו וואס זענען פול מיט שטותים און נארישקייטן, דאן וואס פארא נוצן האט דער קעניג פון זוכן און נישטערן אין ספרים פון די גאנצע וועלט איידער ער האט די ספרים, די ספרי תורה און די ספרי נביאים וואס די אידן אין ירושלים האבן, ווייל נאר זיי זענען דברי אמת".

דער קעניג תלמי עפענט אפאר אויגן און ער קוקט זיי אן מיט וואונדער, נישט קענענדיג פארשטיין פארוואס זיינע שרים האבן נאך ביז היינט נישט געטון צו די זאך און אים געברענגט די ספרים פון די אידן אין ירושלים. האבן די שרים ערקלערט פארן קעניג אז די חכמי היוונים האבן זייער מורא געהאט צו צורירן צו די הייליגע ספרים פון די אידן, ווייל אלע זענען איבערגעצייגט אז דאס איז די אמת'ע גטליכע חכמה, דעריבער האט דאס נאך קיינער נישט מעתיק געווען אויפן יוני'שן שפראך ווייל יעדער זוכט צו שטיין ווייט און איר נישט טשעפענען, ווייל עס זענען שוין געווען אזעלכע וואס האבן צוגערירט דערצו און זיי זענען באשטראפט געווארן, דעריבער האבן זיי נישט קיין נוצן פון קויפן די ספרים פון די אידן אויב זיי האבן נישט די מעגליכקייט דאס אהערצושטעלן אויף די יוני'שע שפראך.

לא עשה כן לכל גוי

עס איז שוין אין יענע יארן געווען באקאנט אז עס איז געווען איינער פון די גרויסע גוי'אישע דיכטער מיטן נאמען תיאודיקתא, וועלכער האט געמאכט געזאנגען, און ער האט גענומען א פסוק פון די תורה און ער האט פון דעם געמאכט א שיינעם ניגון, פלוצלונג איז ער בלינד געווארן, און קיינער האט נישט געקענט פארשטיין פארוואס דאס האט פאסירט, ער האט קיין מחלה אויף די אויגן נישט געהאט, און עס איז קלאר געווען אז דאס איז נישט קיין נאטורליכע זאך, ביז ווען ער האט זיך געכאפט אז דאס איז אים געקומען אלס א עונש ווייל ער האט צוגערירט צו די תורה, און ער האט זיך באניצט מיט די מקראי קודש פאר זיינע אייגענע אינטערעסן, האט ער תשובה געטון דערויף, און ער האט זיך געשוואוירן אז ער וועט מער נישט צורירן צו די תורה, און דאן איז ער צוריק געזונט געווארן און זיין ראי' האט זיך צו אים צוריק געקערט.

ענליך איז געווען א גרויסער גוי'אישער חכם מיטן נאמען תיאופומפא, וועלכער האט געשריבן ביכער מיט פארשידענע חכמות, וואס ער האט פארשפרייט, און ער האט געקענט ליינען אין די תורה, און ער האט דארט געטראפן פארשידענע דברי חכמה וואס עס האט אים געצויגן דאס צו האבן אין זיינע ביכער, איז ער געגאנגען און דאס מעתיק געווען און אריינגעדרוקט אין זיין

בוך, עס האט נישט לאנג געדויערט און ער איז משוגע געווארן, קיינער האט נישט געוואוסט וואס עס האט מיט דעם גרויסן חכם פאסירט, און פארוואס דער עונש איז אים געקומען.

ביז ווען מען האט אים מגלה געווען אין חלום אז דער עונש איז אים געקומען צוליב זיין אומגעהויערע גאות, און געוואגטע חוצפה אז ער זאל גיין צורירן צו די הייליגע תורה, און נאך מעתיק זיין דערפון אין זיינע ביכער, האט ער דאן שטארק חרטה געהאט דערויף און ער האט מתפלל געווען צום אייבערשטן אז ער זאל רחמנות האבן אויף אים און ער האט זיך צוגעזאגט אז ער דאס מער נישט טון און ער איז געזונט געווארן.

אט דאס איז געווען די סיבה פארוואס אלע חכמים פון אנדערע מדינות און פעלקער האבן געהאט א שרעק פון צורירן צו די תורה, און כאטש אלע חכמים האבן געוואוסט אז די איינציגסטע אמת'ע חכמה וואס איז דא איז די חכמת התורה, און אלע חכמת האומות זענען פוסטע שטותים, האבן זיי זיך פארט נישט געטרויעט דאס צו מעתיק זיין אויס שרעק פאר אן עונש.

אבער ווען דער קעניג תלמי האט דאס געהערט איז ער געווארן אנגעצינדן ביז גאר, און די שרים האבן שוין געזעהן אז יעצט וועט נישט זיין קיין שום אפהאלט פאר דעם קעניג אז ער זאל קענען לייגן א האנט אויף די אידישע ספרים, און עס וועט באלד ארויסגעגעבן ווערן דער באפעל אז מען זאל יא מעתיק זיין די גאנצע תורה מיט די ספרי הנביאים אויף לשון יוני, כדי דער קעניג זאל זיך קענען דערקוויקן מיט די הייליגע חכמה.

אידישע שקלאפן גייען ארויס פריי

זעהנדיג דעם קעניג'ס ווילן און פארשטייענדיג אז אויב דער קעניג וועט נישט פעדערן א געהעריגן פרייז דערפאר וועט ער זיך נאך אפבריעהן דורכדעם אזוי ווי עס האט פאסירט צו זיינע פארגייער, איז צוגעגאנגען צום קעניג איינער פון די גרויסע שרים, אריסטאוס, וועלכער איז געווען ביים קעניג זייער געשעצט און באליבט, און ער האט געזאגט פארן קעניג "אדוני המלך! איך וואלט זיך גענומען די רעכט צו פרעגן דעם קעניג, וואס זענען אונזערע רעכטן אז מיר זאלן מעגן צורירן און זיך באניצן מיט די תורה פון אידישע קינדער, און איר איבערטייטשן לויט אונזער ווילן, ווען אין די זעלבע צייט זענען דא טויזענטער אידן וואס דיין טאטע האט אהערגעברענגט קיין מצרים און מען האט זיי דא פארקויפט פאר קנעכט, און זיי זענען דא אונטערגעדרוקט אויף זייער א נידריגן אופן?"

די קלוגע ווערטער האבן גלייך געטראפן אין הארץ פון דעם קלוגן מלך און ער האט פארשטאנען אז ער האט רעכט, עס איז טאקע נישט פאסיג אז ער זאל זיך אונטערהאלטן און דערקוויקן מיט די תורה פון די אידן, אין די זעלבע צייטן וואס די אידן פייניגן זיך מיט אונטערגעדריקטע ארבעט ווי פארשקלאפטע קנעכט אין מצרים, ער האט באלד ארויסגעגעבן א בריוו אין וועלכן עס האט געלויטעט א געזעץ פאר אלע בני מצרים אז מען זאל פריי לאזן די אלע אידישע קנעכט וואס זענען אהערגעברענגט געווארן פון ארץ ישראל, און ווער עס וועט זיך

דערוועגן נישט אויסצופאלגן דעם באפעל און ער וועט דאס נישט פריי לאזן די אידישע קנעכט, דער וועט זיינע פארמעגענס קאנספיסקירט ווערן און וועט איבערגעגעבן ווערן פארן אוצר פונעם קעניג.

דער קעניג האט געוואלט מזרז זיין זיינע קנעכט אז זיי זאלן זיך טאקע צואיילן און פריי לאזן די אידן, האט ער געטיילט א מתנה פון זיינע אוצרות, פאר יעדן אידיש נפש וואס מען האט פריי געלאזט האט ער געשאנקען א מתנה פון הונדערט בלומען, סיי פון קנעכט וואס זענען געברענגט געווארן פון די צייטן פון זיין טאטן תלמי לאגוס, און סיי אידן וואס זענען שוין דארט געווען פארקויפט אלס קנעכט פון די פריערדיגע צייטן, דער קעניג האט באוויזן צו באפרייען פון די געפאנגענע אידן אריבער הונדערט און צוואנציג טויזענט אידן.

דער קעניג תלמי האט זיך געלאזט קאסטן אוצרות מיט געלט פארן וואוילזיין פון די אידן, ער האט זיי געשאנקען געלט און מתנות און ער האט זיי גאר שטארק באגליקט, אזוי אז ביז זיבן טעג נאכדעם וואס ער האט ארויסגעגעבן דעם באפעל זענען מאסן מאסן אידן באפרייט געווארן פון זייער קנעכטשאפט אין מצרים און זיי האבן מאסנווייז צוריק געשטראמט צו זייער היימלאנד ארץ ישראל.

דער קעניג האט אויסגעוועלט טייל פון די אידן, יונגע געזונטע בחורים וואס ער האט איינגעזעהן אז זיי קענען גוט דינען אין זיין מיליטער, און קענען זיין זיינע שומרים, און ער האט זיי ממנה געווען אויף הויכע שטעלעס אינערהאלב זיין מלוכה צו היטן זיין לאנד פון פיינט.

אזוי האט דער קעניג געטון א ריי מיט פעולות כדי איבערצובעטן די אידן, און זיי טון דאס מערסטע גוטס וואס ער קען, כדי ער זאל האבן דאס רעכט צו פארלאנגען פון זיי, אז ער זאל קענען מעתיק זיין די תורה לויט זיין געשמאק.

די מתנות פארן כה"ג און בית המקדש

דער קעניג תלמי האט אויך אנגעהויבן צו שיקן גאר שיינע און טייערע מתנות פאר בית המקדש, אלעס ווייל ער האט געוואלט אפגעבן דעם ריכטיגן כבוד פאר די תורה וואס ער האט אזוי געלעכצעט און משתוקק געווען אז ער זאל דאס קענען איבערדרוקן און הנאה האבן פון איר.

אויך האט ער פריוואט באשאנקען דעם כהן גדול, אלעזר הכהן גדול, מיט מתנות און מיט געלט כדי ער זאל אים באוויליגן נאכצוגעבן זיין פארלאנג און אים העלפן אז ער זאל קענען צוקומען צו זיין ציהל און מעתיק זיין די תורה אויף זיין שפראך.

תלמי המלך האט באשלאסן צו געבן פארן בית המקדש א הערליכע מתנה, א יחידה במינה, האט ער געדונגען גאר טייערע פאכלייט דאס בעסטע וואס איז נאר דא, און ער האט זיי ארויסגעגעבן די ארבעט צוצורישן די הכנות וואס עס פעלט זיך אויס פאר די ארבעט, ער אליין איז געווען דער 'מענעדזשער' וואס איז געשטאנען און אויפגעפאסט איבער זייער ארבעט.

ער האט זיי באפוילן צו מאכן א טיש פון ריין גאלד, וואס זאל זיין צוויי אמות די לענג און אנדערהאלבן אמה די הייך, צוויי גאלדענע אויסגעהאקטע קריגלען פון ריין גאלד איז געווען אויף דעם, און דאס איז געווען מיט צוויי זילבערנע קריגלער, און צוויי גאלדענע בעכערלעך, די אלע זענען געווען אויסגעמאלן מיט גאר וואונדערליכע בילדער, זיי האבן געהאט הערליכע מעלערייען מיטן בילד פון דעם טייך נילוס, מיט העליכע ביימער און בלומען דערינען, עס איז ממש נאכנישט געזעהן געווארן אויף די וועלט אזעלכע וואונדערליכע שיינע צורות, אין דעם איז געווען אריינגעלייגט טייערע שטיינער, דימאנטן און פערל, גרויסע און מיטעלע, סך הכל איז געווען איבער פינף טויזענט טייערע פערל שטיינער, אויפן טיש איז געווען טייערע שטיינער וואס האבן געפינקעלט אזוי ווי שטערנס יעדע איינע האט פון זיך געווארפן א מורא'דיגע ליכטיגקייט וואס איז גלוסטיג פאר די אויגן.

די אומגעהויערע גלוסטעניש וואס תלמי המלך האט געהאט צו לערנען חכמה, ובעיקר די חכמת התורה, וואס ער האט געהערט אז דאס איז די איינציגסטע אמת'ע חכמה, האט נישט געהאט קיין גרעניץ, און ער איז געווען גרייט צו צאלן יעדן פרייז איר צו דערגרייכן.

ג"א תקט"ו (3,515) - די דעלעגאציע אין ירושלים

אינעם איין און דרייסיגסטן יאר צו זיין קעניגרייך, האט תלמי המלך אריבערגעשיקט זיין וואונדערליכע מתנה וואס ער האט צוגעגרייט צום היכל פונעם בית המקדש אין ירושלים עיה"ק, ער האט דאס געשיקט דורך זיינע שליחים, און זיין גרויסער שר און נאנטער ידיד דימיטריאוס, האט ער געשיקט א "מנחה להיכל ה' אשר בירושלים" ער האט זיי איבערגעגעבן אין האנט זיין בריוו און גאר טייערע געשאנקען וואס ער האט געשיקט ספעציעל צו אלעזר הכהן גדול, וועלכער איז געווען דער וואס איז געשטאנען אין שפיץ פון כלל ישראל, און אויך האט ער געשיקט גאר טייערע מתנות פאר יעדן פון די זקנים, און ער האט אויסגעדריקט אין זיין בריוו זיין פארלאנג פונעם כהן גדול, אז ער זאל אים שיקן די הייליגע תורה פון משה רבינו, און מיט די תורה זאל ער אים מיטשיקן צוויי און זיבעציג פון די זקנים ביי כלל ישראל, זעקס מענטשן פון יעדן שבט.

די דעלעגאציע פונעם קעניג, תלמי המלך, איז אנגעקומען קיין ירושלים, און זיי האבן געברענגט די מתנה פאר אלעזר כהן גדול, אלעזר כהן גדול האט געזעהן וואס זיי האבן געברענגט און ווי ווייט דער קעניג שפירט אן הערצה צום מקדש ה', האט ער זיי גאר שיין און ווארעם אויפגענומען, און זיי ענטפאנגען מיט גרויס כבוד.

די שליחים אין שפיץ פונעם שר דימיטראוס זענען דארט געווען ביים בית המקדש, און זיי האבן זיך אומגעקוקט אויפן סדר העבודה פון די אידן אין בית המקדש און זיי זענען פארוואונדערט געווארן צו זעהן דעם בילד וואס האט זיך אנטפלעקט פאר זייערע אויגן, צו זעהן די מורא'דיגע שיינקייט פון ירושלים דאס "יפה נוף משוש כל הארץ", די הערליכע שטאט אויף וואס חז"ל דריקן זיך אויס "עשרה קבין יופי ירדה לעולם תשעה נטלה ירושלים" און פון די מורא'דיגע מראה ווי אזוי עס זעהט אויס די הייליגע עבודה פון די כהנים אינעם בית המקדש.

דער בריוואליכער באריכט

ווי עס זעהט זיך אויס האט דער קעניג תלמי געהאט א טאפעלטע כוונה מיט דעם וואס ער האט געשיקט די דעלעגאציע אין שפיץ פון דימטראוס, אויסער דעם וואס ער האט דא געוואלט ערררייכן זיין עיקר ציהל, צו געוואונען דאס הארץ פון אלעזר כהן גדול און די אידישע קינדער, אז זיי זאלן נישט קענען אפווארפן זיין פארלאנג מעתיק צו זיין די תורה ווי זיין ווילן איז געווען, האט ער דא געהאט נאך א כונה.

ווי דערמאנט איז תלמי דער צווייטער געווען א גרויסער חכם און חוקר, הערענדיג איבער די אידן און זייער תורה, און וואוסענדיג אז אט די תורת ה' דאס איז דער אמת'ער תורה, און די חכמה איז די אמת'ע חכמה אויף די וועלט, האט ער זיך זייער שטארק געמאטערט צו פארשטיין אירע טעמים, און דאס וואס ביי אידישע קינדער איז אנגענומען אז אין די תורה איז דא טייל זאכן וואס זענען "חק בלי טעם" און נישט יעדע זאך האט א פשוט'ן הסבר על פי שכל, דאס האט דער גוי נישט מקבל געווען, און פארשידענע זאכן וואס ער האט נישט פארשטאנען האט ער איצט געוואלט פארשטיין און וויסן פארוואס דאס איז אזוי.

דעריבער האט ער דא באאויפטראגט זיין שר, וועלכער איז אליין געווען א גרויסער חכם און מלומד און ער האט פון אים פארלאנגט אז ער זאל דארט האלטן אפענע אויגן און אויערן, ער זאל גענוי זעהן ווי אזוי עס גייט צו די ווירטשאפט אין בית המקדש, און ער זאל זעהן צו כאפן א שמועס מיט די גרויסע לייט ביי כלל ישראל, און זיי אויספרעגן איבער זייערע הלכות און זוכן געוואויר צו ווערן די טעמים פון זייערע הלכות, מנהגים, און דינים, בעיקר פון די זאכן וואס האבן אים אויסגעקוקט אז זייער טעם איז אומפארשטענדליך.

אריסטאוס האט נישט אנטוישט זיין הער, און במשך די צייט וואס ער האט געווײלט אין ירושלים, האט ער ערליך אויסגעפירט זיין פליכט, ער האט אלעס געזעהן און געהערט, ער האט גוט אבזערווירט די גאנצע שטאט ירושלים, די שמירה אויפן בית המקדש, דער סדר העבודה פון די כהנים אין בית המקדש, און בעיקר די עבודה פונעם כהן גדול אין בית המקדש, און עס איז אים אויך געלונגען צו האבן א פערזענליכן שמועס מיטן כהן גדול אין וועלכן ער האט אים אויסגעפרעגט אלע זיינע שאלות וואס ער האט געהאט, און ער האט דערויף באקומען א אנטווארט.

אריסטאוס האט דאן געשיקט א בריוו פאר זיין הער דער קעניג תלמי, אין וועלכן ער שילדערט אים די שיינקייט פון ירושלים עיה"ק וועלכע מיר וועלן דא טיילווייז צוטירן:

"די שטאט ירושלים שטייט אויף א בארג, און אויבן אויפן בארג געפינט זיך א היכל וואס איז ארומגענומען מיט דריי מויערן הויך זיבעציג איילן, און אויף זיי זענען דא וואס זייערע וואלן שאקלען זיך מיט יעדע בלאזענדיגע ווינט צו אלע זייטן, און דארט איז דא א גרויסער מזבח וכו' דער גאנצער היכל קומעט אויסגעפלאסטערט מיט שיינע מארמארשטיין, און אונטער די ערד איז

אן אכטל פון א מיל א קוואל פון פרישע קוועלענדיגע וואסער וואס שטראמט דארט אין גרויסן, און פון דארט פליסן אריין אינעם היכל קליינע טייכעלעך פארן געברויך פון די ארבעט, און אלע טייכעלעך פון אויבן און פון אונטן זענען אויסגעפלאסטערט מיט בליי, עס זענען שטענדיג דא דארט א זיבעציג יונגע כהנים וועלכע זענען שיין געבויעט און שטארק, מען זעהט זייער שטארקקייט פון דעם וואס זיי נעמען די קוהען און די שעפסן און גרויסע ציגן, וואס זענען זייער פעט און זיי נעמען דאס לייכטערהייט אריין אין די האנט און לייגן דאס אראפ אויפן טיש, און זייווארפן דאס איינער צום צווייטן לייכטערהייט.

"עס הערשט דארט אינעם בית המקדש א גרויסע שטיל שווייגעניש מען הערט זיי נישט רעדן, און זיי ווייסן אלע וואס זיי האבן צו טון אין זייער עבודה, און זיי טוען אלעס שנעל און פלינק".

"די מענטשן וואס ברענגען דארט די קרבנות זענען שטענדיג אריבער הונדערט און פופציג מענטשן, צומאל געפונט זיך אויך דארט דער כהן גדול, וואס אויסער זיין נאטורליכע שיינער פיגור, נאכדערצו ווען ער גייט אנגעטון מיט די בגדי כהונה און מיטן מצנפת אויפן קאפ דאן זעהט ער אויס ווי א געטליכער מאן, און אלע וואס קוקן אים אן כאפט אן א פחד.

די קליידער פון אלע כהנים וואס טוען די עבודה זענען לאנג ביז צו זייערע פיס, עס איז דא א גרויסער פעסטונג נעבן די שטאט, אויף א בארג און דערויף זענען דא אסאך טורעמס, אלע זענען געבויעט פון גרויסע אויסגעהאקטע שטיינער, און עס שטייען דארט פינף הונדערט געטרייע שומרים, און פונעם גאנצן פאלק גייען נישט ארויס מער ווי פינף מענטשן, און דאס איז מיט די ערלויבעניש פון זייער הער, בכלל גייען זיי זייער ווייניג מאל ארויס במשך דעם יאר, און זיי עפענען פאר קיינעם נישט די טויער נאר מיטן רשות פון זייער הער, און יעדער וואס קומט אריין פרעגן זיי אויס מערערע קשיות. די שטאט איז ארומגענומען א שטח פון פערציג ריס.

די שטאט זעלבסט איז צוטיילט, זי זיצט אויפן שיפקייט פונעם בארג, און זי איז צוטיילט אין צווי טיילן, עס זענען דא די אויבערשטע טיילן וואו עס גייען די הייליגע מענטשן, די קדושים וטהורים, און די אונטערשטע טיילן וואו עס גייען די מענטשן וואס זענען נישט אזוי ריין, און די עמי הארץ, וכו'

איך האב גערעדט מיטן כהן גדול איבער פארשידענע זאכן מנהגים פון אידן, און ער האט מיר געענטפערט דער טעם פארוואס עופות און בהמות און חיות זענען טמא, ווייל זיי טוען פארציקן אנדערע בעל חי, און די סיבה פארוואס דאס איז טמא איז כדי מיר זאלן זיך לערנען נישט צו טון אזוי ווי זיי, און מיר זאלן נישט אוועקנעמען געלט פון אונזערע מענטשן וואס געהערט נישט פאר אונז, און וועגן דעם זענען זיי טמא, דער סימן טהרה פון מעלה גרה איז כדי צו דערמאנען א מענטש איבערצוטראכטן יעדעס ווארט וואס ער רעדט ארויס פון מויל איידער ער

זאגט דאס צו ער מעג דאס זאגן צו נישט, און די געשפאטענע קלאען איז אויך אונז צו צייגן אז מיר זאלן צוטיילן אונזערע מעשים צום גוטן.

און די זעלבע זאך איז פארוואס מען טאר נישט עסן קיין שרצים טמאות, וויבאלד זיי טוען פארדארבן אויף די וועלט דארף מען זיין אפגעזונדערט פון זיי, און די זעלבע זאך איז דאס וואס עס איז נוגע די הלכות פון עריות און נידות, ציצית תפילין מזונות און ברכת הנהנין, און דאס וואס מען ברענגט די קרבנות פארן אייבערשטן, אלעס איז כדי דער מח פונעם מענטש זאל אלעמאל טראכטן אין די גרויסקייט פונעם אייבערשטן, און צו זוכן צו שטייגן אין מעלות און אין שכליות".

דאס זענען אויסצוגן פונעם בריוו וואס דער שר דימיטראוס האט געשריבן פארן קעניג תלמי פילודולפיאוס, ביי זיין באזוך אין ירושלים.

פון אט דעם בריוו קענען מיר האבן א טיילוויזן בליק ווי אזוי עס האט אויסגעזעהן דאס לעבן פון די אידן אין ארץ ישראל אין יענע יארן.

ג"א תקט"ו (3,515) - דער פארלאנג פון תלמי המלך

דאן האט דער שר איבערגעגעבן פארן כהן גדול דעם דירעקטן פארלאג פונעם קעניג, תלמי המלך, אז ער זאל אים אריבערשיקן 72 זקנים, פון די חכמי ישראל, וואס זיי זאלן מעתיק זיין די תורה אויף לשון יוני.

דער כהן גדול, אלעזר הכהן, מיט די ראשי העם זענען געווען ווי 'אנוסים' אין די האנט פון תלמי המלך וואס ער איז געווען דער מושל אויף זיי, און עס איז נאך געווען אויף זיי דער שרעק פון תלמי לאגוס פון יענע שווערע צייטן ווען זיי האבן געציטערט פון דעם מלך מצרים, און יעצט ווען עס איז געקומען אזא דירעקטער פארלאנג פונעם קעניג האבן זיך די חכמי ישראל געטראפן אין א מורא'דיגע פארלעגנהייט ווייל זיי האבן נישט געזעהן קיין אויסזיכטן אז זיי זאלן קענען אפזאגן דעם קעניג'ס בקשה.

מאידך גיסא איז דאס נישט ערלויבט על פי תורה אז מען זאל לערנען די גוים די תורה וואס דאס איז די מתנה וואס השי"ת האט געגעבן דירעקט פאר אידישע קינדער, כי הוא חכמתם ובינתכם לעיני העמים, אבער קיין צווייטע ברירות איז נישט געווען, נאכדערצו ווען דער קעניג האט געשיקט אזעלכע מתנות, און באפרייט אלע געפאנגענע, וואלט דאס אפזאגן אזא פארלאנג געקענט ריזיקירן מיט גאר ערענסטע שריט, און עס איז באשלאסן געווארן בלית ברירה אז מען וועט טון וואס דער קעניג האט געבעטן.

אלעזר הכהן האט אויסגעוועלט צוויי אין זיבעציג זקנים, לויט געוויסע מקורות איז ער זעלבסט אויך געווען צווישן די, און ער האט מיט זיי מיטגעשיקט א בריוו צום קעניג מיט שיינע מתנות, און א ספר תורה איז געווען אין זייערע הענט.

ח' טבת תקט"ו (3,515) - די ע"ב זקנים ביי תלמי המלך

ווען דער קעניג האט זיי געזעהן האט ער זיך גאר שטארק דערפרייט צו זיי, און ער האט זיי אויפגענומען מיט א אויסטערליש גרויסן כבוד.

דער קעניג האט פון זיי איבערגענומען דעם ספר תורה און ער האט געזעהן אז זי איז געמאכט פון א מורא'דיגע קונסט ארבעט, זי איז געשריבן מיט גאלדענע אותיות אויף א פארמעט וואס איז צוזאמענגענייט פון מערערע שטיקלעך אויף א אופן אז מען האט בכלל נישט געקענט דערקענען וואו זיי זענען צוזאמענגענייט, דער קעניג איז געזעסן א לענגערע צייט, און מיט גרויסע וואונדער האט ער באטראכט די מייסטערהאפטיגע קונסטלערישע ספר תורה. און די שמחה ביי תלמי המלך איז געווען עד אין לשער.

און דער טאג וואס די צוויי און זיבעציג זקנים זענען אנגעקומען צום אים אין פאלאץ איז באשטימט געווארן אלס א גרויסער יום טוב אויף זיין גאנצן לעבן.

דער קעניג האט באפוילן און מען האט פאר די זקנים צוגעשטעלט א סעודה, אויסגעהאלטן לויט אלע כשרות געזעצן, און זיי האבן געגעסן א כשר'ע סעודה אויפן קעניגס טיש, און דער קעניג האט זיך ארייגעלאזט מיט זיי אין לענגערע פיליזאפישע שמועסן, ער האט יעדן איינעם פון זיי אויסגעפרעגט פארשידענע שאלות איבער די נאטור פון די וועלט, און ער האט זיי געבעטן אז זיי זאלן אים אנטשיידן חידות מיט משלים, און די וועגן ווי אזוי אמאליגע קעניגן האבן געוועלטיגט אויף זייערע אונטערטאנען, און אין יעדע טעמע וואס דער קעניג האט אויפגעברענגט האבן אים די זקנים גאר שיין און שטארק געענטפערט אזוי אז דער קעניג האט זיך ממש נישט געקענט איבערקומען פון זייער געוואלדיגע חכמה, און ער האט זיי באלוינט מיט גאר שיינע מתנות.

אט דער סדר האט אנגעהאלטן צוועלף טאג נאכאנאנד ווען די זקנים זענען געזעסן ביים קעניג אין שטוב, און זיי האבן טעגליך געגעסן מיטן קעניג די סעודות, און יעדן טאג האט זיך ארייגעצויגן לענגערע שמועסן איבער חידות און משלים און חכמות פון די וועלט פון וואס דער קעניג איז געבליבן געפלעפט און טיף אנטציקט פון די אומגעהויערע חכמה וואס אט די זקני ישראל האבן באזיסן.

ווען די טעג זענען אריבער האט מען גענומען די זקנים און זיי געפירט צום בארטן פון טייך, און פון דארט זענען זיי געפארן מיט שיפן א וועג פון בערך א מיל אוועק פון אלכסנדרי', און דער קעניג האט זיי ארייגעזעצט אין צוויי און זיבעציג באזונדערע הייזער, יעדער האט געהאט א באזונדערע הויז וואס ער זאל דארט קענען האבן א פולשטענדיגע הרחבת הדעת און נישט געשטערט ווערן פון קיין שום טומל.

ווי עס איז משמע פון די גמרא האט זיי דער קעניג נאך ביז היינט בכלל נישט געהאט דערציילט איבער די סיבה און דער מאטיוו פארוואס ער האט זיי אהערגעברענגט, די פארהאנדלונגען איבער דעם זענען בלויז פארגעקומען צווישן אלעזר הכהן און די ראשי העם, און

די זקנים זעלבסט האבן פון גארנישט געוואוסט ביז ווען דער קעניג האט זיי געזאגט געמוי פארוואס ער האט זיי גערופן.

דאן איז דער קעניג ארומגעגאנגען איבער די צימערן און ער האט גערעדט צו יעדן איינעם פריוואט און ער האט אים געזאגט "שרייב מיר אפ די תורה פון ענקער רבי'ן משה".

טאג נאך טאג, יעדן איינציגן פארטאגס זענען די זקנים געקומען צום קעניג אים גריסן און דורש זיין בשלומו, יעדער איינער איז דאן צוריק אהיימגעגאנגען און זיך גע'טובל'ט אין ים, און זיי האבן זיך געהייליגט און זיי האבן געדאווענט, און נאכדעם האבן זיי געגעסן און געשריבן ביז די ניינטע שעה אויפן טאג, און דאן זענען זיי ארויסגעגאנגען צום גארטן פון טייך, וואס זיי האבן דארט געהאט א וואונדערליכע ארט צו פארברענגען ווי א גן עדן, און אלע געברויכן וואס זיי האבן נאר געדארפט האבן האבן זיי געהאט מיט א שפע.

די זקנים פלעגן זיך אפזונדערן יעדער איינער אין זיין הויז צום איבערשרייבן די תורה, וויבאלד די זקני ישראל זענען קיינמאל נישט געווען קיין גרויסע מלומדים אין די יוני'שע שפראך, האבן זיי אוודאי נישט געקענט אהערשטעלן א פראפעסיאנאלע ארבעט פארן קעניג אז זיי אליין זאלן אהערשטעלן א שיינע ווערק, איבערגעשריבן די תורה אויף די יוני'שע שפראך. דעריבער האט דער קעניג פאר יעדן צוגעשטעלט א יוני'שן שרייבער, איינער וועלכער האט אויסגעהערט די ווערטער וואס דער זקן האט פארגעליינט, און זיי האבן אלעס געשריבן געמוי ווי דער זקן האט פארגעליינט.

דער קעניג וועלכער האט אלעס געוואלט האבן מיט די פילע ארגינעלקייט, האט פאר די יוני'שע שרייבערס געהאט אנגעזאגט אז זיי זאלן איבערשרייבן יעדעס ווארט געמוי אזוי ווי דער זקן וועט דאס ארויסזאגן און זיי זאלן גארנישט טון צו פארשענערן דאס געשריבענע מיט מליצות און שיינע אויסשפראכן, ווייל ער וויל דאס האבן מיט די פולסטע ארגינעלקייט.

אזוי איז אנגעגאנגען דאס מעתיק זיין די תורה פון לשון הקודש אויף יוני'ש דורך די צוויי און זיבעציג חכמי ישראל.

די שינוים אין די תורה

די זקנים האבן זיך געטראפן מיט א פראבלעם, פארכטענדיג זיך אז אויב וועלן זיי מעתיק זיין די גאנצע תורה אות באות ככתבו וכלשונו קען ח"ו ארויסקומען דערפון א מכשול, אז דער קעניג זאל דאס נישט ריכטיג אפטייטשן, און אויב דאס וועט אזוי פארבלייבן אין די יוני'שע ווערסיע קען דאס נאך אמאל ח"ו ברענגען גרויסע צרות און א בכי' לדורות, ווען גוים וועלן לערנען פאלשע פשטים וואס זאל זיי ברענגען אפצולאכן פון די תורה און אפלייקענען געוויסע זאכן וואס זייער באגרעניצטע פארשטאנד וועט דאס נישט שטימען, דעריבער האבן די זקנים געזעהן פאר א געוואלדיגע נחיצות אז זיי מוזן משנה זיין געוויסע זאכן פון דעם וואס עס שטייט ארגינעל אין די תורה, כדי עס זאל נישט קענען ווערן שלעכט און אומריכטיג אויסגעטייטשט.

טראצדעם וואס די חכמים זענען געזעסן אפגעטיילט אין 72 באזונדערע צימערן, און זיי האבן קיין שייכות נישט געהאט איינער מיטן צווייטן, און אוודאי האבן זיי נישט געקענט אפשמועסן צווישן זיך וואספארא שינוים זיי זאלן מאכן אין די תורה, פארט האט הקב"ה אריינגעגעבן די זעלבע געדאנקען אין זייערע הערצער, און יעדער איינער פון זיי האבן געמאכט די גענויע זעלבע שינוים, אזוי אז דער קעניג האט בכלל נישט דערקענט אז דאס איז נישט אקוראט די זעלבע וואס די וואס שטייט אין די הייליגע תורה.

אין די גמרא מגילה דף ט' ווערט אויסגערעכענט די אלע שינוים וואס די ע"ב זקנים האבן געמאכט, אין די תורה, וואס מיר וועלן דא אויסרעכענען:

אין די ערשטע ווערטער פון די תורה (בראשית א') "בראשית ברא אלקים" האבן זיי געטוישט צו "אלקים ברא בראשית" - כדי ער זאל נישט קענען זאגן אז "בראשית" איז א נאמען פון איינעם וואס ער האט באשאפן כביכול הקב"ה.

ווייטער אין די סדרה (בראשית) "נעשה אדם" האבן זיי געטוישט צו "אעשה אדם" - כדי ער זאל נישט זאגן אז ס'איז דא ח"ו 2 באשעפערס (חז"ל ברענגען דאך שוין אז דאס איז כדי צו לערנען פאר א מענטש מדת דרך ארץ שיהא הגדול נמלך בקטן).

ווייטער אין די זעלבע סדרה (בראשית) ויכל א' ביום השביעי מלאכתו אשר עשה" האבן זיי געטוישט צו "ויכל א' ביום השישי" - כדי ער זאל נישט זאגן אז הקב"ה האט געארבעט שבת (חז"ל דרש'ענען אז אינעם זיבעטן טאג האט השי"ת באשאפן "מנוחה").

ווייטער אין די זעלבע סדרה (בראשית) "זכר ונקבה בראם" האבן זיי געטוישט צו "זכר ונקבה בראו" - כדי ער זאל נישט זאגן אז השי"ת האט יעדן מענטש באשאפן מיט 2 פנימ'ער.

אין פר' נח שטייט ביי די מעשה פון דור הפלגה "הבה נרדה ונבלה שם שפתם", האבן זיי געטוישט צו "הבה ארדה ואבלה שם שפתם" - כדי ער זאל נישט זאגן אז ס'איז דא ח"ו 2 באשעפער'ס.

אין פר' וירא, ווען דער מלאך האט געזאגט פאר אברהם אבינו אז יצחק וועט געבוירן ווערן שטייט אין פסוק "ותצחק שרה בקרבה" האבן זיי געטוישט צו "ותצחק שרה בקרוביה" וואס מיינט אז זי האבן געלאכט ברבים, צווישן אירע קרובים - כדי ער זאל נישט פרעגן פארוואס ווען אברהם האט געלאכט אין פר' לך לך האט השי"ת נישט מקפיד געווען און ווען שרה האט געלאכט יא, אבער אז עס שטייט בקרובי' איז משמע אז זי האט געלאכט ברבים און וועגן דעם האט השי"ת מקפיד געווען.

אין פר' ויחי, אין די ברכות וואס יעקב אבינו האט געזאגט פאר זיינע קינדער, שטייט אין פסוק "כי באפם הרגו איש וברצונם עקרו שור" האבן זיי געטוישט צו "כי באפם הרגו שור וברצונם

עקרו אבוס" - כדי ער זאל נישט זאגן אז יעקב אבינו האט אליין מעיד געווען אויף זיינע קינדער אז זיי זענען רוצחים ח"ו.

אין פרשת שמות שטייט אין פסוק "ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור" האבן זיי געטוישט צו "וירכיבם על נושא בני אדם" - כדי ער זאל נישט זאגן אז משה רבינו האט נישט געהאט קיין קעמל אדער פערד אויף וואס צו פארן.

אין פר' בא שטייט אין פסוק "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ארבע מאות שנה" האבן זיי געטוישט צו "במצרים ובשאר ארצות ארבע מאות שנה" - ווייל באמת זענען אידן געווען אין מצרים נאר 210 יאר, האבן זיי געשריבן אז מען רעכענט מיט די גלות וואס די אידן זענען געווען אין אנדערע לענדער אויך נאך איידער זיי זענען געווען אין מצרים, און ווי חז"ל זאגן אז מען הייבט אן צו רעכענען דעם גלות פון ווען יצחק איז געבוירן געווארן, פון ווען עס האט געקענט אנהייבן מקוים צו ווערן דער "כי גר יהיה זרעך".

אין פרשת משפטים שטייט אין פסוק ווען משה רבינו איז ארויפגעגאנגען אין הימל מיט די יונגע כהנים וואס האבן מקריב געווען קרבנות, "וישלח את נערי בני ישראל" האבן זיי געטוישט צו " וישלח זאטוטי בני ישראל" - דארט וואו עס שטייט נאכדעם אין פסוק "ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו" האבן זיי געטוישט צו "ואל זאטוטי בני ישראל לא שלח ידו" - כדי ער זאל נישט זאגן אז מען האט געשיקט יונגע מענטשן צו הקב"ה, ווי 'נערי' טייטשט האט מען געשריבן אז מען האט געשיקט חשוב'ע מענטשן, און ווייל מען האט שוין געטוישט פון נערי צו זאטוטי האט מען שוין געטוישט "אצילי" (וואס מיינט אויך חשוב) אויף זאטוטי.

אין פרשת קרח שטייט אין פסוק, דארט וואו משה רבינו האט מתפלל געווען צו השי"ת ער זאל אים העלפן ביי די עצת קרח, "לא חמור אחד מהם נשאתי" האבן זיי געטוישט צו "לא חמד אחד מהם נשאתי", כדי ער זאל נישט זאגן אז אן אייזל האט ער נישט גענומען אבער עפעס אנדערש יא.

אין פרשת דברים שטייט אין פסוק "אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים" האבן זיי געטוישט צו "להאיר לכל העמים" - כדי ער זאל נישט זאגן אז אשר לכל העמים מיינט אז השי"ת וויל אז די גוים זאלן דינען די זון.

אין פרשת שופטים "וילך ויעבוד אלהים אחרים אשר לא צויתי" האבן זיי געטוישט צו "אשר לא צויתי לעובדם" כדי ער זאל נישט זאגן אז השי"ת האט נישט געהייסן אז זיי זאלן נישט זיין, און א צווייטער האט זיי ח"ו באשאפן.

אין פרשת שמיני ווען משה רבינו האט אויסגערעכענט אלע בהמות און חיות טמאות וואס מען טאר נישט עסן, שטייט "ואת הארנבת" האבן זיי געטוישט צו "את צעירת הרגלים" - ווייל די פרוי פון תלמי המלך האט געהייסן ארנבת, און ער וואלט געזאגט אז די אידן מאכן חוזק פון אים און שטעלן אריין די נאמען פון זיין פרוי אין די תורה.

ווען די צוויי און זיבעציג זקנים האבן געענדיגט זייער ארבעט פון מעתיק זיין די תורה, איז דאס געווען א גרויסער יום טוב אין מצרים, עס איז נישט געווען קיין גרעניץ צו די שמחה פון דעם קעניג תלמי, און זיין שר דימטראוס דער וואס איז געווען ממונה אויף די לייברערי פון קעניג, ער האט צונויפגעזאמעלט אלע אידן פון אלכסנדריא של מצרים, און ער האט זיי אריבערגעטראגן צו דעם פלאץ דארט וואו די זקנים האבן געענדיגט שרייבן די תורה, און די אידן פון מצרים האבן זיי פייערליך ענטפאנגען מיט א גאר הארציגע קבלת פנים און מיט גרויס שמחה.

דער קעניג תלמי איז געווען אין שפיץ פון די פייערליכע באגריסונג, און די יוני'שע שרייבערס זענען געווען אנוועזענד אויפן ארט און זיי האבן געצייגט פארן קעניג די העתקות פון די ספרי תורה, און דער קעניג האט זיך איבערגעצייגט אז יעדעסווארט פון די העתקות זענען אלע גענוי די זעלבע איז זיין שמחה גדעווען גרעניצלאזע.

נאך דערצו ווען ער האט זיך אנגעהויבן צו פארטיפן אין די הייליגע ווערטער פון די תורה, איז ער זייער שטארק נתפעל געווארן, און זיין חביבות צו די חכמת התורה האט נישט געהאט קיין גרעניץ, ער האט נאכמער מתנות געשאנקען פאר די זקנים און ער האט געשיקט מתנות פארן כהן גדול, און ער האט זיי אהיימגעשיקט קיין ירושלים מיט גרויס כבוד.

די תורה ביי די גוים

די שרים און הויפטן פון אלכסנדי' זענען געקומען צום קעניג און האבן געבעטן אז דער קעניג זאל זיי אויך שענקען א קאפיע פון די איבערגעזעצטע תורה אויך אין זייערע הענט, אז זיי זאלן אויך קענען הנאה האבן דערפון און קענען לערנען די אידישע חכמה, דער קעניג האט זיך געבוקט און געקניט פאר די הייליגע ספרים, און ער האט מסכים געווען נאכצוגעבן זייער פארלאנג אבער ער האט זיך מיט זיי אויסגענומען און ער האט זיי אנגעזאגט אז זיי זאלן מקפיד זיין אז די תורה זאל נישט געטוישט ווערן און נישט גערירט ווערן.

פון דעמאלטס אן האט זיך אפגעפונען אן 'העתקה' פון די תורה אויך אין די גוי'אישע הענט.

והיה היום חשך לישראל

ביז דא האבן מיר געשילדערט די גאלדענע זייט פון די מטבע, ווי שיין דער קעניג האט זיי אויפגענומען, און מיט וואס פאר א כבוד און פראכט די זקנים האבן מעתיק געווען די תורה, אבער חכמינו ז"ל רעדנדיג איבער דעם טאג דערמאנען זיי דאס מיט גרויס טרויער און ווייטאג, אזוי ווייט אז ווערט דערויף אויסגעדריקט "והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל" אזוי ביטער און אזוי טראגיש איז דער טאג געווען פאר אידישע קינדער.

די אידן אין מצרים האבן דאס אנגענומען ווי א גרויסער טאג, זיי האבן געהאט גרויס כבוד און זיי האבן געזעהן אין די גאנצע זאך א מורא'דיגע כבוד און שטאלץ פאר די אידן, ווי אזוי די גוים זעהן איין אז משה אמת ותורתו אמת, אבער די אידן אין ארץ ישראל האבן דערין געזעהן גענוי דאס פארקערטע, זיי האבן געזעהן ווי די הייליגע תורה איז ארויס פון די גרעניצן פון די אידן, און

ווי די גוים ווען פון היינט און ווייטער הערשן אויף די תורה, וואס וועט ברענגען אומגליקן אויפן אידישן פאלק.

אין די סליחות לעשרה בטבת וואס אידישע קינדער זאגן, ווערט דערמאנט די ווערטער "אשר אנסני מלך יון לכתוב דת יונית, ובו גדעני, הניאני מאחרי ה' הכאני מלך יון, ורק אז הלאני" אזוי מיט אזעלכע צובראכענע און ווייטאגליכע ווערטער דרוקן זיך די חכמים אויס אויף דעם טאג, ווייל דער עצם פאסירונג אז מען האט די תורה איבערגעזעצט אויף די גוי'אישע שפראך, דאס איז געווען גאר א שרעקליכע געשעהעניש פאר אידן.

דריי טעג האט א פינסטערניש געהערשט אויף די וועלט, און די אידישע קינדער אין ירושלים האבן געפאסט תעניתים און מתפלל געווען און מרבה געווען מיט הייסע תפילות ותחנונים צו הקב"ה.

אין מגילת תענית ווערט פארצייכענט דער טאג ח' טבת אלס א יום תענית וואס חז"ל האבן באשטימט אויף די ביטערע צרה וואס האט אים דעם חודש באטראפן אידישע קינדער, אז מען האט איבערגעדריקט די תורה אויף די יוני'שע שפראך, אין דעם טאג האט מען געפאסט א תענית.

ווען מיט די יארן איז ליידער דער צווייטער בית המקדש חרוב געווארן, און חז"ל האבן קובע געווען דעם טאג עשרה בטבת אלס א יום תענית, ווייל אין יענעם טאג האט זיך אנגעהויבן דער חורבן, האבן חז"ל אריבערגערוקט דעם תענית פון ח' טבת אויף עשרה בטבת, און ווי מען זאגט אין די סליחות איז מען מתענה אויף די דריי צרות וואס זענען געשעהן אין דעם חודש, דאס וואס מען האט מעתיק געווען די תורה אויף יוני'ש ח' טבת, די פטירה פון עזרא הסופר ט' טבת, און די באלאגערונג אויפן ביהמ"ק עשרה בטבת.

ווי די גמרא זאגט איז פון יענע צייט אנגעהויבן אוועקגע'גזל'ט געווארן די תורה פון אידישע קינדער, און די גוים האבן אנגעהויבן צו באלעבאטעווען אויף די תורה ווי כאילו דאס וואלט געווען זייער אייגענטוהם, אויך אנדערע אומות האבן זיך אנגעהויבן צו באפאסן מיט די תורה, און זיי האבן דאס אנגעהויבן איבערצודרוקן אויך צו אנדערע שפראכן, און טראצדעם וואס זיי האבן נישט פארשטאנען צו די תורה, און זיי האבן נישט געהאט די מינדעסטע השגה צו פארשטיין די טיפקייט פון די הייליגע מצוות, האבן זיי דאס איבערגעטייטשט, און די תורה האט אנגעהויבן ארומציוואנדערן צווישן די אומות העולם.

עס איז דאן געווען א אידישער פיליזאף מיטן נאמען אריסתובלי, ער איז געווען א מורא'דיגער מלומד און ער האט זיך זייער גוט אויסגעקענט אין אלע חכמות פון די פעלקער, און ער איז געווען גאר בארימט אלס א מורא'דיגער געלערנטער מענטש, ער האט נאך צוגעלייגט צו טון א טאט וואס האט נאך פיל פארגרעסערט דעם שאדן.

ער האט צוגעלייגט צו די איבערגעשריבענע תורה נאך הונדערט פרקים לכבודו פונעם קעניג, און ער האט דאס געשיקט אלס א געשאנק פארן קעניג.

עס האט נישט לאנג געדויערט און די העתקה פון די זקנים איז געווארן א געהעריגע 'תורה' ביי די אידישע געמיינדע אין אלכסנדרי' של מצרים, און ביז א קורצע צייט האט זיך דאס אריבערגעכאפט קיין ארץ ישראל, און די 'העתקה' איז געווארן א גאנגבאר ארטיקל ביי אידן אין ארץ ישראל, וואס דאס האט גורם געווען אז די יוני'שע שפראך איז געווארן שטארק ארייגעכאפט ביי אידן אזוי ווי לשון הקודש.

טראצדעם וואס דער ערשטער 'מעתיק' דער קעניג תלמי איז געווען א שטארקער אוהב ישראל, און בלויז זיין נייגער און אומגעהויערע ווילן צו לערנען חכמה האט אים געטריבן צו דעם שריט, אבער די אנדערע צו וועמען די תורה איז אנגעקומען האבן זיך שוין געדרייט מיט אנדערע אינטערעסן, און זיי האבן אנגעהויבן צו פעלשן זאכן וואס עס שטייט אין די תורה (עס איז א מחלוקה צווישן די ספרי קורות הדורות צו די זיופים פון די תורה איז געווען במזיד אדער פשוט בשוגג מחמת זייער אומוואוסענדקייט אין די תורה) און אין לויף פון די דורות, ווי מער מען האט געריררט צו די תורה, און ווי מער מען האט דאס מעתיק געווען האט זיך געהאלטן אין איין שאפן פרישע שינוים און טוישערייען ביז ווען אין די הענט פון די יונים איז געבליבן א 'תורה' וואס האט זייער שוואכע סימנים וואו מען קען דערקענען אז דאס קומט פון די אידישע תורה.

אט דעם ספר ווערט ביי די גוים אנגערופן "סעפטואגינטא" וואס אויף די רוימישע שפראך מיינט דאס זיבעציג, ווייל דאס איז געווען אן העתקה פון די ע"ב זקנים.

אט די פעולה האט גורם געווען אסאך עגמת נפש פאר אידן.

ווען די פעלקער וואס האבן שוין איצט געקענט בארירן די תורה, האבן זיי אנגעהויבן צו טענה'ען מיט די אידן זאגענדיג "אנו ישראל" מיר זענען די אידן און מיר האבן די תורה, און זיי האבן ארויסגענומען געוויסע שיינע מצוות פון די תורה, און זיי האבן די מצות ארייגעלייגט צווישן זייערע נייע אויסגעטראכטע געזעצן.

דער מדרש תנחומא (וירא ה', כי תשא ל"ד) זאגט "וצפה הקב"ה שאומות העולם עתידין לתרגם את התורה להיות קוראים אותה יונית, והם אומרים אנו ישראל, לכן מתחילה צוה ה' את משה עבדו לכתוב רק תורה שבכתב בלבד, והמשנה והתלמוד והאגדה גם יחד נתן על פה דוקא, שבהם יהיו בני ישראל מובדלים מן הגוים עד עולם".

"דער אייבערשטער האט געזעהן אז די גוים וועלן איבערשרייבן די תורה אויף די יוני'שע שפראך, און זיי וועלן זאגן אז זיי זענען די אידן דעריבער האט השי"ת פון אנהויב אן באפוילן פאר משה רבינו אז ער זאל נאר אפשרייבן די תורה שבכתב, און די אנדערע טיילן פון די תורה, די משנה, תלמוד, און אגדה, אלע אינאיינעם האט ער געגעבן אלס תורה שבעל פה, וואס דאס האט געהאלפן אז די אידן זאלן קענען זיין גענצליך אפגעטיילט פון די גוים.

אין לויף פון די דורות האט זיך ארויסגעשטעלט ווי שטארק עס איז געווען דער שאדן מיט דעם וואס די גוים האבן באקומען צוטריט צו די תורה, אט די הייליגע ווערטער פון די תורה, וואס

יעדעסווארט איז הייליג און טייער, די ווערטער וואס אין יעדעס ווארט שטעקט קדושה וטהרה, וואס יעדעס אידיש קינד ווייסט אז אונטער יעדע ווארט ליגט א פשט, א דרש, א מאמר חז"ל, און פון די ווערטער פון די תורה נעמט מען ארויס מוסר און יראת שמים, די הייליגע התנהגות פון א איד, און די איידעלסטע און שענסטע מידות קומט פון די תורה, האבן אבער די שמוציגע גוים גענומען דערפון דאס פארקערטע און דערמיט געטשעפעט און געפייניגט די אידן.

די הייליגע מעשיות וואס שטייט אין די תורה פון די אבות הקדושים און זייערע מעשים וואס פון יעדעס ווארט האבן מיר א געוואלד ארויסצולערנען אין הלכות און אין יראת שמים, האבן די נידריגע גוים געמאכט פאר ביליגע מעשיות מיט לצנות ר"ל, און נאך אלעם האבן די נוצרים אנגעהויבן מחולק צו זיין און מפקפק זיין אויף די ווערטער פון די תורה.

דאן האבן זיך די אידן געכאפט וואס פארא שאדן עס איז געשעהן פאר כלל ישראל דורך דעם גרויסן "כבוד" וואס מען האט זיך איינגעקויפט מיט דעם וואס די גוים האבן געכאפט אונזער תורה, דער גרעסטער בזיון און השמצה פאר די תורה איז צוליב דעם געשעהן, און דאן האט מען פארשטאנען פארוואס די וועלט איז דריי טעג געווען פינסטער ווען מען האט מעתיק געווען די תורה.

ג"א תק"כ - (3,520) - תלמי אבארגטוס

מיט פינף יאר נאכדעם וואס די תורה איז איבערגעטייטשט געווארן, אין יאר ג' אלפים תק"ך (3,520) איז געשטארבן דער קעניג תלמי פילודולפיאוס, און אויף זיין בענקל איז ארויפגעקומען זיין זון תלמי אבארגטוס.

דער קעניג תלמי אבארגטוס איז געגאנגען אין די וועגן פון זיין טאטן, ער איז געווען אן ערליכער קעניג, ער האט ליב געהאט און געשעצט אידישע קינדער. דער קעניג פלעגט גאר אפט שיקן שיינע מתנות און מנדב זיין קרבנות צום בית המקדש, און די כהנים פלעגן אויפנעמען די קרבנות פונעם קעניג מיט גרויס כבוד און דאס מקריב געווען אויפן מזבח.

ער איז געווען גאר אן ערליכער, און ער האט שטארק געגלייבט אינעם אייבערשטן, אזוי ווייט אז נאכדעם וואס ער איז ארויסגעגאנגען אין א מלחמה קעגן מלך אשור און ער אים מנצח געווען, האט ער נאר געשיקט קרבנות צום בית המקדש, און גענצליך איגנארירט אלע עבודה זרות, און קיינעם נישט נישט געשאנקען קיין מתנות, וואס דאס איז געווען אן אויסנאם צווישן די מלכים אין יענע צייטן.

אויך ער, געווי ווי זיין פאטער, האט געזאמעלט אסאך ספרים, ער האט ליב געהאט צו לערנען חכמות, און ער האט צוליב דעם שטארק מכבד געווען די חכמים, און ער האט זיי אויסגעהאלטן מיט פרנסה כדי זיי זאלן קענען זיצן און לערנען מיט הרחבת הדעת און זיי זאלן קענען רואיגערהייט שטייגן אין חכמה.

אט דאס איז טאקע געווען די סיבה פארוואס בן-סירה דער צווייטער (דער אייניקל פון שמעון בן סירה) איז אין זיינע יארן ספעציעל אראפגעפארן קיין מצרים, און דארט האט ער צוגעלייגט געוויסע זאכן צום ספר פון זיין זיידן, און ער האט דאס איבערגעדרוקט אויף די יוני'שע שפראך, און איז דערפאר גאר שיין באצאלט געווארן פונעם קעניג, וויבאלד דער קעניג האט געהאט א שטארקע נייגונג אז די ספרים פון אידישע קינדער זאלן געדרוקט ווערן, און פארשפרייט ווערן ביי די פעלקער.

ג"א תקל"ד (3,534) - דער חשבון פון די לבנה

אין יענע יארן האט דער קעניג געלאזט די אידן במנוחה און אויפגעהויבן זייער כבוד צוליב די חכמת התורה, אזוי אז די גוים האבן געשעצט די אידן מיט זייער תורה, איז אבער געווען דעמאלטס נאך א סיבה וואס האט שטארק איבערגעוויזן לעיני כל העמים ווי ווייט און ווי אמת'דיג די תורת משה איז, און אלע גוים האבן דאס אנערקענט, ויחד כולם הודו והמליכו ואמרו משה אמת ותורתו אמת.

אין יאר ג"א תקל"ד (3,534) איז געווען א וויסענשאפליכער, א גרויסער געלערנטער און געוואלדיגער חכם אין חכמת התיכון (אסטראנאמיע) מיטן נאמען אבארכוס, און ער האט גענומען אויף זיך איבערצוגיין אלע חשבונות און מחזורים פון די לבנה אין לויף פון עטליכע הונדערט יאר, ער איז אלעס איבערגעגאנגען שטאטליך, און ארויסגערעכענט יעדן טארג און יעדן חודש, און נאך זיין לאנגן חשבון איז ער ארויסגעקומען מיטן חשבון גענוי ווי חז"ל האבן איינגעשטעלט דעם סדר קביעות החודש, וואס דאס באשטייט פון 29 טעג מיט צוועלף שעה און 793 חלקים.

דער וויסענשפטליכער אבארכוס, ער האט מסדר געווען די חשבונות פאר די גוים, און ער האט זיי מגלה געווען דעם סוד פונעם מחזור אין א עיבור יאר, ער האט זיי געזאגט גענוי ווי אזוי מען איז מעבר 7 יארן במשך א מחזור פון 19 יאר, און ער האט דאס צוגעפאסט צום חשבון פון חכמינו ז"ל.

טראצדעם וואס ביי כלל ישראל האט דאס נישט קיין ווירקונג אז א גוי'שער חכם האט אויסגערעכענט ווי דער חשבון פון חכמינו ז"ל, האט דאס אבער יא געהאט אן השפעה ביי די גוי'אישע געלערנטע וואס זענען צום ווייפילטן מאל געקומען צו די מסקנא, אז ווען זיי מוטשענען זיך און זייערע גרעסטע קעפ וועלן אויסטרעפן די חכמות מיט א מורא'דיגע יגיעה און מאטערניש, וועלן זיי צום ענדע קומען צו די מסקנא אז דער חשבון וואס זיי האבן יעצט אויסגעטראפן איז שוין אלע יארן אנגענומען ביי אידישע קינדער, לויט ווי די הייליגע חכמים האבן דאס אראפגעשטעלט.

אזוי זענען טאקע געבליבן פאררעכענט די יארן פון דעם מלך תלמי אבארגטוס צווישן די רואיגערע יארן ביי כלל ישראל אין די תקופה, טראצדעם וואס כלל ישראל איז שוין דאן געפלאגט געווארן פון פארשידענע פראבלעמען, פון די פארשידענע נייגונגען צו דרכי יון, וואס האט זיך אלס

מער און מער ארייגעכאפט, אבער כל זמן עס איז געווען יד חכמים תקופה, און דער כהן גדול האט געפירט דאס כלל ישראל, די הייליגע עבודה איז אנגעגאנגען אין בית המקדש, איז אלעס געווען על מכונו והיכלו, און די אוועקגעפאלענע האבן נישט געהאט קיין כח צו משפיע זיין און אפשוואכן דעם כלל ישראל.

כבה נר ישראל

אין יענע יארן איז נסתלק געווארן דער אלטער כהן גדול אלעזר הכהן, דער ברודער פון שמעון הצדיק וואס איז אזויפיל יארן געווען דער כהן גדול, און די סנהדרין גדולה האט אויף זיין ארט ממנה געווען זיין זון מנשה כהן גדול.

אין יענע תקופה איז אויך פארלאשן געווארן דאס ליכטיגקייט פון כלל ישראל, ווען דער ראש הסנהרין און דער רבי פון כלל ישראל אנטיגנוס איש סוכו איז נפטר געווארן. איבערלאזענדיג נאך זיך טויזענטער תלמידים ערליכע אידן וואס האבן מקבל תורה געווען פון אים, און זענען גרייט געווען מיט מסירות נפש ווייטער אנצוגיין מיט דעם הייליגן דרך התורה אן קיין שום פשרות.

די פטירה פון דעם אלטן כהן גדול און דער ראש הסנהדרין האט אין יענע יארן שטארק געטראפן דעם כלל ישראל וואס האט שוין געהאט אויסצושטיין אסאך צרות און שוועריגקייטן פון די "בני פריצי עמנו", די אייגענע אוועקגעפאלענע וואס האבן זיך אנגעהויבן צו גליטשן, און מאכן אנדערע נאכגיין נאך זיי, אבער ווילאנג עס איז געווען יד בית דין תקיפה זענען זיי בעל כרחם געווען אונטערדרוקט, דעריבער האט שטארק אויסגעמאכט דעם אנוועזנהייט פונעם הייליגן כהן גדול און אב בית דין, וואס זענען געווען גלייכע מקבלים מדור העבר פון שמעון הצדיק.